

ԳՐԻԳՈՐ ԱՌԱԶԵԼՅԱՆ

Իրաւագիտ

Ռուսասանի Դաւնոյան արտաքին հետախուզական ծառայությունը դեռեւս 2022թ. մարտի 4-ին հայտարարութիւն էր տարածել, որ Վաշինգտոնը «Դաիւ» գրոհայիններին Ուկրաինա գործողութիւնը նմանակող Սիրիայի սահմանները էք-թանք ֆաղափում իրականացնելու նպատակով Սիրիայի սահմանները էք-թանք ֆաղափում իրականացնելու նպատակով Սիրիայի սահմանները էք-թանք ֆաղափում իրականացնելու նպատակով...

Քաբարում լույս տեսնող «Ալ-արաբի աջ-ջադիդ» թարգմանականը, վկայակոչելով «Սիրիացիները հանուն ճշմարտության եւ արդարության» կազմակերպությանը, 2022 թվականի մարտի 7-ին տեղեկացրեց, որ Սիրիայի անվտանգության ծառայությունները ռուս զինծառայողների շարքերում մարտնչելու համար սիրիացիներին են զինվորագրում: Ըստ նշված տեղեկատվության, Ուկրաինա մեկնող յուրաքանչյուր գրոհայինի 200 հազար սիրիական լիա է վճարվում:

Մեկ այլ տեղեկատվության համաձայն, որը տարածվել է «Sputnik» լրատվական գործակալության կողմից, 2022 թվականի մարտի 9-ին «Ալ-թորիսանի», «Հարաս էդ-դիմ», եւ «Անսար ալ-թաուհիդ» կազմակերպություններին դրամական աջակցություններ են հասնում: Ըստ նշված տեղեկատվության, Ուկրաինա մեկնող յուրաքանչյուր գրոհայինի 200 հազար սիրիական լիա է վճարվում:

Մարտի 11-ին Ռուսասանի նախագահ Պուտինը հանդես գալով հայտարարությամբ, նշել է, որ Դոնբասին ռազմական օգնություն ցուցաբերելու նպատակով անհատուկ հիմունքներով արտերկրյան կազմակերպությունները ընդունելի է:

Գրոհայիններ՝ առանց սահմանների

Ռուս-ուկրաինական ճգնաժամի օրագրից

Այս հակիրճ նախաբանը ցույց է տալիս, որ ռազմադաշտում օտարազգի զինյալների ներգրավումը, ռուս-ուկրաինական ճգնաժամի ահագնացող հետեւանմաներից կարող է լինել:

Պատերազմի բռնկման առաջին իսկ օրերից Եվրոպական եւ որոշ այլ երկրներից ռուսների դեմ մարտնչելու նպատակով շարքեր են ձևավորվում Ուկրաինա մեկնելու:

Մյուս կողմից, տեղեկություններ կային այն մասին, որ Բաշար Ասադի վարչակարգին հավասարիմ գրոհայինների մի սկզբնական շարքերում կռվելու դրամատիկություն էր հայտնվել: Պենսիլվանի խոսնակ Զոն Զորբին մանուկ ա-

սուլիսի ժամանակ հայտնել էր, որ ըստ օդերային սլայդների, ռուսական «Վազներ» զինվորական կազմակերպությունը Մերձավոր Արեւելքում Ուկրաինայի դեմ թայֆարոկ վարձկանների է զինվորագրում: Ըստ Զորբիի, «Վազները» աշխարհի մի շարք երկրներում գրոհայինների զինվորագրման աշխատանքներով է զբաղված:

Չի բացառվում նաեւ, որ ճգնաժամի երկարաձգման ու խորացման դեպքում, Իրանի հովանավորությունը վայելող Լիբանանի «Հըզբոլլահի», Իրաքի «Հաեզ աւ-Շաաբիի», ու Եմենի «Հուսիների» գրոհայիններ էլ հայտնվեն Ուկրաինայի ռազմաճակատներում: Այդ դեպքում, օտարազգի գրոհայինների մի-

ջու հնարավոր բախումները կարող են Ուկրաինան վերածել նոր Սիրիայի:

Տարբեր հանգամանքներից ելնելով, «Դաիւականների» ու «Ալ-ֆաիդայի» զինյալների հայտնվելն Ուկրաինայում նույնպէս բացառել չի կարելի:

Քաղաքականացված «Մուսուլման եղբայրներ» իսլամական կազմակերպության մասնակցությունը ռուսների հակադիր ճամբարում նույնպէս անհավանական չի թվում: Սակայն, Ուկրաինայի նկատմամբ ռուսաց աջակցությունն առավելապէս կարող է ֆարոգական բնույթ կրել:

Իսլամական կազմակերպությունների համոզմամբ, ուկրաինական ճգնաժամում ներգրավված երկու կողմերն էլ անհավասար են, եւ գաղափարական իմաստով նրանց միջուկ սարքերուն չկա: Սակայն «թաֆիհի» անվանումն ստացած ահաբեկիչների ռազմավարական ընտրությունն այս դրսիս կանգ է առել ռուսների դեմ թայֆարի սարքերակի վրա, քանի որ, ըստ վերջինների, Մուսուլման աջակցել է Բաշար Ասադի վարչակարգին: Դա նշանակում է, որ «թաֆիհի» ահաբեկիչները դառնան են մասնակցել Ռուսասանի դեմ ցանկացած ռազմական գործողությունների:

Բնականաբար, օտարերկրացի զինյալների «արտահանումը» դեռի Ուկրաինա կարող է նպաստել հակամարտության ահագնացմանն ու ծայրահեղականության աճին: Իսկ ռազմական գործողությունների պարտիզոնային գրոհայինների տուճարձից հետո, Մերձավոր Արեւելքը կարող է բախումների նոր օջախի վերածվել:

Խիստ կարեւոր աշխատություն

Caucasian Tats-Persian Speakers of the Eastern Transcaucasia

(Կովկասյան թաթեր՝ Արեւելյան Անդրկովկասի թաթերախոսներ)

Հեղինակ՝ Մաջիդ Զարիմի
Թարգմանիչ՝ Շադի Զարիմի

Երեւանի Պետական լուսատեխնիկական համալսարանի Արեւելագիտության ֆակուլտետը, օժանդակությամբ «Գուրգեն Մելիքյան, Քաշաթաղի բազմազան ընթացիկների օգնություն» հիմնադրամի, լույս է ընծայել այս հատը, որը հասկալիս ներկա ժամանակներում, երբ Ադրբեյջանը, հավասարիմ՝ դասական իրողություններն ու ազգագրական եւ մշակութային փաստերը խեղաթուրելու, առավել եւս ներգրավելու սասնամյակների իր ֆաղափարականությանը, սասնակցել է կեղծարարությունը ոչ միայն հայերի, այլեւ Ադրբեյջան կոչվող արհեստական երկրի տարածումը բնիկ մյուս ժողովուրդների՝ թաթերի, աղվանների, ալանների ու թալիսների նկատմամբ:

440 էջանոց գրքում իրանցի գիտնական Մաջիդ Զարիմին մանրամասնորեն ներկայացնում է թաթերի ծագումնաբանությունը, լեզուն, կրոնը, առնչակցությունները մյուս ժողովուրդների՝ թաթերի, աղվանների եւ ալվանների հետ:

Կարծում ենք, որ ավելի քան նպատակահարմար է գիրքը վերահրատարակել նաեւ հայերեն եւ ռուսերեն լեզուներով:

Շնորհակալություն վաստակավոր կրթական գործիչ, գիտնական ու բարերար Գուրգեն Մելիքյանին՝ «Ազգ»-ի գրադարանը նման կարեւոր գրքով հարստացնելու համար:

ԿԱՐԵԼ ՄԿՐՏՉՅԱՆ

Իրաւագիտ

Մինչ ֆաղափարի աշխարհի ընտրված ու ռազմադաշտում սերտորեն է ռուս-ուկրաինական հակամարտության վրա՝ Իրանը գրանցում է սնտեսական որոշ իրադարձություններ: Այդ մասին են բարձրաձայնում իրանական հասարակական եւ դաշնակցական տրամադրությունները: Արդյունքում 2-ին Իրանի ռազմաօդային ուժերը ճարտարապետական նպատակով ընկերության գործադիր տնօրեն Սոհաբ Սոհաբի Սեհրը հայտնեց, որ Իսլամական հեղափոխությունից 43 տարի անց արդյունաբերական սարքավորումների ոլորտն 85% ինֆոմատիկայի է հասել նավթի, գազի եւ նավթաքիմիական արդյունաբերության համար դաշնակցական սարքավորումների արտադրության հարցում: Հարկ է նշել, որ արդյունաբերական սարքավորումների տեղայնացումը շարունակվում է մնալ ավելի քան 1200 միլիարդ բարել հուն նավթի դաշնակցական ունեցող Իրանի նավթարդյունաբերության ոլորտի օրակարգում:

Հետաքրքիր է, որ Իրանի նավթի նախարար Զալվադ Օջինի գնահատմամբ էլ նավթահանումները ձեռնարկված արդյունավետ միջոցների շնորհիվ, ներառյալ ցամաքային եւ նավթային, նոր հորատանքների հորատումը, նավթահավաք կենտրոնների վերակառուցումն ու արդիականացումը, այսօր Իրանի նավթի արդյունահանման հզորությունը հասցրել է միջին նախադասմանից ցածր ժամանակաշրջանի՝ ավելի քան 3,8 մլն բարելի: Ավելի քան, որ դրանում որոշակի նշանակություն ունեն նոր շրջանների բացահայտումը, դաշնակցական սարքեր մեթոդների կիրառմամբ նավթի վաճառքի ավելացումը:

Հիշելով, սնտեսական կայուն զարգացման ցուցիչների մասին է վկայում այն փաստը, որ միայն 2022 թվականի առաջին երկու ամսում Իրանն աշխարհի առաջատար 10 արտադրող երկրների մեջ ամենաբարձր աճ է արձանագրել: Ըստ Իրանի համադրյունաբերության զարգացման կազմակերպության սլայդների, այս

Իրանի սնտեսական հաջողությունները՝ ռուս-ուկրաինական հակամարտության համատեւում

սարվա հունվարին եւ փետրվարին, իրանական անգուտ տրոլիանի ընդհանուր արդյունահանումը հասել է 5,3 միլիոն տոննայի: Փետրվարին Իրանում տրոլիանի արդյունահանումը հասել է 2,5 մլն տոննայի, ինչը 3,7 %-ով ավելի է նախորդ սարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ:

Այս սլայդները հետաքրքիր են դառնում, եթե նկատի ունենանք, որ Պողոթասի համապարհային ասոցիացիայի 64 անդամի ընդհանուր արտադրությունը հասել է 299 միլիոն տոննայի, ինչը 5,5 %-ով դաշնակցական է 2021 թվականի նույն ժամանակահատվածի ցուցանիշից: Մինչդեռ նույն ժամանակահատվածում տրոլիանի արտադրությունը նվազել է Չինաստանում 10%, Բրազիլիայում՝ 5,8 %, Թուրքիայում՝ 5,7%, իսկ ճապոնիայում՝ 2,4 %:

Ինչ խոսք, սնտեսական հաջողությունները հիմք են տալիս երկրի համադաշնակցական ենթակառուցվածքներում զարգացման նոր հնարավորություններ տեսնելու: Ահա թե ինչու օրերս Իրանի Իսլամական Հանրապետության բանակի ցամաքային զորքերի հրամանա-

սար, քրիզային գեներալ Քիմուս Զեյդարին կարելու է այն, որ Իրանն ամենամեծ ծախսեր է տարածաշրջանում, եւ որեւէ ադրեսոր, որը մտադիր է հարձակվել երկրի վրա, կբախվի Իրանի զինված ուժերի վճռական դաշնակցական:

Այսօր, դառնալու ֆայլերով, սակայն սնտեսական զարգացման նոր հնարավորություններ են առաջացել Թեհրանի համար, որով կարող են իրանական 1402 թվականի արդեն ընթացիկ տարում խոստումնալից դառնալ: Թերեւս այդ սնտեսական ֆաղափարականությամբ կարելի է բացատրել այն, որ Իրանի կառավարության նոր որոշումները՝ օտարերկրյա ներդրողներին կազմակերպության սրամարդան ժամկետը երեւից հասցվել է հիմնով տարվա, իսկ այդ նպատակով դաշնակցական ներդրման չափը 250 հազար դոլարից հասցվել է 90 հազար եվրոյի: Հարկ է նշել, որ սնտեսակցական զարգացող եւ ֆինանսական հոսքերի հարցում կայուն հարեւան Իրանը կարող է օգտակար դառնալ ՀՀ սնտեսական մեջ հնարավոր նոր ներդրումներով:

Ֆիննական զինատեսակները, որոնք Ռուսաստանը կիրառում է Ուկրաինայում

Յուրաքանչյուր տասերազմի հայտ է բերում նոր՝ իր հզորությամբ նախորդներին գերազանցող զինատեսակներ՝ հարձակողական եւ դաշտայնական: Այդպիսի զինատեսակներ ի հայտ բերեց նաեւ ռուս-ուկրաինական տասերազմը: Ռուսական «Лента.ру»-ն օրերս հրատարակել էր մի ծավալուն հոդված՝ նշելով այն հիմնական զինատեսակները, որոնք օգտագործվում են ռուսական բանակի կողմից: Գործածը բարձրանաբար ներկայացնում ենք ստորև:

եւ նոր մղման վեկտորային շարժիչներ:

Սու-34 կործանիչ-մբակոծիչները, որոնք, ինչպես Սու-35-ը, դարձան Սու-27-ի մեկնումը: Մարտի 24-ին ՊՆ-ն հրադարարկել է ռուսական զորքերի մասին տեղեկություններ, որոնք հրադարարկել են Սու-34 իմնաթիռները ոչնչացնում թիրախները:

«Կա-52» (Ka-52) հեռախուզական եւ հարվածային ուղղաթիռ

Կա-52-ը Կա-50 հարվածային ուղղաթիռի հեռազգալի տարբերակն էր: Առաջին օրինակները բանակային ավիացիայում ծառայության են անցել 2011թ.: Ուղղաթիռն ունի ժամանակակից ավիացիոն սարքավորումներ: Կա-52-ը հագեցած է օդադեսանային դաշտայնության համակարգով, որը դաշտայնում է ուղղաթիռը կառավարվող հրթիռներից: Կա-52-ը կարող է նաեւ ռումբեր, հակաօդային, չկառավարվող եւ հակասանկային կառավարվող հրթիռներ կրել:

Կա-52 հեռախուզական եւ հարվածային ուղղաթիռները նաեւ օդային աջակցություն է ցուցաբերում ցամաքային ուժերին: ՌԴ ՊՆ-ն հրադարարկել է կադրեր, որոնք ցույց են տալիս Կա-52 զինատեսակներից հակառակորդի սեյսմիկայի խոցումը: Այս ուղղաթիռն ունի նաեւ ավստրալիական թնդանոթային համակարգ: Պաշտպանության վարչությունը ցուցաբերել է նաեւ ուղղաթիռից «Վիխր» («Вихрь») կառավարվող հրթիռների արձակման կարգեր:

«Մի-28» (Ми-28НМ) հարվածային ուղղաթիռ

Կա-52-ի հետ մեկտեղ օգտագործվում է վերջին Mi-28NM-ը: Mi-28NM-ը, որը Mi-28N-ի արդիականացումն է, իր առաջին թռիչքն իրականացրել է 2016թ.: Այն ստացել է H025-ի վրա գտնվող ռադիոլուկացիոն կայանը եւ կրկնօրինակ կառավարման համակարգ՝ անօդաչու մեքենան կառավարելու ունակությամբ: Մի-28NM-ի մարտական ծանրաբեռնվածության զանգվածը 2,3 հազար կիլոգրամ է: Ուղղաթիռը ունի նաեւ մեծ սրամազափի հրաձգային զենքերի կիրառման չորս կետ: Մարտի 10-ին ՌԴ դաշտայնության նախարարությունը շեքսնյութ է հրատարակել, որտեղ տեղում է, թե ինչպես է օգտագործվում այդ ուղղաթիռը: Ուղղաթիռների անձնակազմերը ավստրալիական թնդանոթներով եւ չկառավարվող հրթիռներով հարձակվում են թիրախների վրա:

«Ֆորդոս» («Форпост») անօդաչու թռչող սարք

2021 թվականի օգոստոսին Army-2021 ֆորումում ներկայացվեց անօդաչու թռչող սարքի հարվածային տարբերակը: «Ֆորդոս-Ռ»-ը ներառում է երկու կոնսեյններ՝ կառավարվող հրթիռներով, ար-

բանյակային կառույցի արտադրությամբ, ինչպես նաեւ հսկողության եւ թիրախի նշանակման համակարգ: ԱՐՍ-ի օգտակար բեռնվածքը 100 կիլոգրամ է: ՌԴ դաշտայնության նախարարության հայտարարությունների համաձայն՝ անօդաչու սարքերն օգտագործվում են նաեւ ցամաքային թիրախները ոչնչացնելու համար: Մարտի 20-ին ցուցաբերվել են «Ֆորդոս»-ի հաջող օգտագործման կարգեր:

«Բուկ-Մ3» («Бук-М3») զենիթահրթիռային համակարգ

Մարտական գործողությունների ժամանակ օդային տարածքն առաջին համալիրներից մեկը Բուկ-Մ3-ն է: Հակաօդային դաշտայնության այդ համակարգի առաջին դիվիզիոնները բանակ են մտել 2016թ.: Այս համալիրը համարվում է իր դասի հակաօդային դաշտայնության ամենաառաջադեմ համակարգերից մեկը: Համակարգերի մեկ ստորաբաժանումը կարող է միաժամանակ խոցել մինչև 36 թիրախ՝ 5-ից 35 կիլոմետր բարձրության վրա: Համալիրը կրում է 9M317M հրթիռ, որը թույլ է տալիս խոցել բարձր անրության նյութեր: Մարտի 22-ին հայտնի դարձավ, որ զենիթահրթիռային համակարգի (ՀՀՀ) անձնակազմը խոցել է Ուկրաինայի Չինված ուժերի երկու Սու-25 զորհային իմնաթիռ:

«S-80» (Т-80БМ) սանկ

Ռուսական բանակը մարտադաշտ է հանել նաեւ զազառուրիային շարժիչներով հագեցված T-80 սանկեր: Բացի T-80U-ից, զինվորականներն օգտագործում են արդիականացված T-80BVM սանկեր: Տանկն ունի արդիականացված կրակային փող եւ լիցքավորման մեխանիզմ, որը թույլ է տալիս օգտագործել ժամանակակից զրահաթափանց արկեր: Մեքենայի անվտանգությունն ապահովում են վանդակավոր էկրանները եւ

«Relic» դիմամիկ դաշտայնությունը: Մեքենան դարձնակում է նաեւ փոփոխված շարժիչ, կասարելագործված դիտողական սարքեր եւ նոր զնդայիր:

S-72 (Т-72Б3М)

Ռուսական զինուժն այս օրերին Ուկրաինայում օգտագործում է նաեւ T-72 մակնիշի սանկեր: Ռուս զինվորականներն օգտագործում են մեքենայի մի քանի մոդիֆիկացիաներ, այդ թվում՝ արդիականացված T-72B3 եւ T-72B3M: Արդիականացված մեքենաները հիմնված են T-72B-ի վրա: Մեքենայի բնութագրերի մի մասը արդիականացման ընթացքում հասցվել է T-90A-ի մակարդակին: 2017 թվականին առաջին անգամ ցուցաբերվեց սանկի փոփոխված տարբերակը: T-72B3M շարժիչի հզորությունը 1130 ձիաուժ է: Մեքենան համարված է նաեւ լրացուցիչ դաշտայնությամբ եւ առաջադեմ հակահրդեհային համակարգով:

«SOU-1U» (TOS-1A) ծանր հրանետային համակարգ

SOU-1U մարտական մեքենան կրակի ռեակտիվ համակարգ է, որն արձակում է չկառավարվող հրթիռներ: Հիմնադրված նախատեսված է թեթեւ գրահատելիական շարժիչ հանելու, շինություններ ոչնչացնելու եւ աղասարանային թիրախները խոցելու համար: Մարտի 15-ին ՌԴ ՊՆ-ն հայտնել է SOU-1U համակարգի անձնակազմի գործողությունների մասին:

«ԲՄԴ-4Մ» (БМД-4М)

BMD-4M-ը զինազորման է հանձնվել 2016թ.: «Երկկենցաղ» մեքենան կրում է 100 մմ թնդանոթ, 30 մմ ավստրալիական թնդանոթ եւ ժամանակակից գնդացի: BMD-4M-ը կրում է նաեւ հակասանկային կառավարվող հրթիռներ: Ռուսաստանի օդադեսանային զորքերի ստորաբաժանումները ռազմական գործողությունների ժամանակ օգտագործել են նաեւ BMD-4M օդադեսանային մարտական մեքենաներ: ՌԴ ՊՆ-ի հրադարարած՝ Կիելի մարզում օդադեսանային ստորաբաժանման տրի կարգերում տեղում են այդ մեքենաներ:

«Թայֆուն-Կ» (Тайфун-К)

Ռուսական ստորաբաժանումներն օգտագործում են Թայֆուն (KamAZ-63968) բարձր անվտանգության զրահաթափանցիկ: Այս մեքենաները կարելի է տեսնել մարտի 21-ին երկրի Պաշտպանության նախարարության հրատարակած կարտերում: Տեսանյութում ներկայացված է ռուսական ստորաբաժանումների առաջխաղացումը Սումիի շրջանում: Անվտանգության առումով Թայֆուն-Կ-ն թույլ է տալիս դիմակայել ութ կիլոգրամ սրտիկ կռող թայթուցիկ հրթիռներին:

Աղբյուրը՝ «Лента.ру»
Թարգմանեց՝ ՊԵՏՐՈՍ ԳՅՈՒՆՅԱՆԸ

Չգոն եւ զգայուն լինելը՝ դահիճի եւ զոհի դերափոխումը կանխելը

Գերմանալեզու մեդիան ադրիլի 7-ին անդրադառնում է Հայաստանի վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի եւ Ադրբեջանի նախագահ Իլիամ Ալիևի՝ Բրյուսելում ադրիլի 6-ին Շառլ Միշելի միջնորդությամբ կայացած համդիդմանը՝ հետեւյալ ընդհանրական վերնագրով՝ «Հայաստանն ու Ադրբեջանը կամենում են խաղաղության բանակցություն սկսել: ԵՄ-ն լավատես է»:

Տեխնիկ հերթադասի բաժնաճար գրեթե որեւէ բան չի հուշում, հայաստանյան լրատվական հեռուստիոնների համար նորություն չի դարձնակում, սակայն ակնհայտ «կողմնադրակ» է՝ վկայակոչում է միայն ՀՀ ԱԳՆ-ի հաստատումը, Ադրբեջանից կարծիք չկա: Որեւէ դարձաբանում չկա նաեւ «Ազերթաջի» գերմաներեն տարբերակում ադրիլի 6-ին, 7-ին:

Մի նկատելի հանգամանք՝ վերջին օրացումն ըստ են կրկնվում նման վերնագրեր՝ Թուրքիայի եւ Ադրբեջանի հետ Հայաստանի բանակցություններ սկսելու դաշտայնականության մասին: Տղապորություն է ստեղծվում, թե Հայաստանն ագրեսորն է եւ հիմա բարի կամք է դրսեւորում:

Դահիճի եւ զոհի դերափոխումը վստահավոր է, հասկալիցա դաշտայնական վերաբարարման մեր ժամանակներում:

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

Արցախի մշակույթը դաժժախանում են միայն անհաս նվիրյալները

վազն 200-300 տարվա են, եթե ոչ ավելի: Որոշ լուսանկարներում ցուցադրված է նաև ֆարարկը, որը բնորոշ է վաղ ֆրիսոնեական ժամանակների հայերին՝ մինչև 9-րդ դար»,- ադրբեջանցիների հերթական կեղծարարությունը բացահայտող մասնագիտական մեկնաբանությունը Զամյե Պետրոսյանը:

Ադրբեջանցիները նման հերյուրամբներով կարող են կերակրել սեփական հանրությանը, բայց ոչ երբեք մասնագետներին: Առանց լաբորատոր հետազոտության, հնագետներին մի լուսանկարն էլ բավական է, որդեսգի մասնագիտական հսկայական նկարագիր, դասնություն, ժամանակագրություն ներկայացնեն:

Բնականաբար, մենք, լինելով ոչ մասնագետ, էնդոցինալ վերաբերմունք ենք դրսևորում այսօրինակ կեղծարարությունների ու վանդալիզմի նկատմամբ, զայրանում, միայն մեզ համար լսելի արդարության ձայն բարձրացնում: Իսկ մասնագետները՝ լինեն հայ, թե օսարագի, անգամ ադրբեջանցի, ամիջադեպ են շեղվում կեղծիքի ու խաբեությունը: Եվ որդեսգի կամ ամերիկացի միջին վիճակագրության հնագետն ադրբեջանցիների ներկայացրած «խոջալուի ջարդերի զոհերի» ոսկորներն ու զանգերը շենքերի լիս առնվազն կծիծաղի, որովհետև արդեն կարացող ոսկորների մնացորդները չեն կարող 30 տարվա լինել:

Իվանյան (խոջալու) գյուղը Փառուխից 17 կմ հեռու է: Ադրբեջանցիների կարճ խելով՝ հայերը խոջալուից ադրբեջանցիների մարմինները 17 կմ բերելու հասցրել են Փառուխ, որ այնտեղ թաղեն, այն էլ՝ եղբայրական գերեզմանոցում: Չավեցալի այս կեղծարարությանը հաստատվել էլ չեն հավաստում, որովհետև հայրենի ճամբարություն է, որ խոջալուի մարտերի ժամանակ մարդասիրական միջանցք է բացվել, եւ ադրբեջանցի բնակիչները դուրս են եկել գյուղից: 1992 թվականին Ադրբեջանական ընդդիմության զինված խմբերը խոջալուից Ակնա հասած իրենց հայրենակիցների զանգվածային կոտորած են ձեռնարկել՝ նույնպես ունենալով այդ հանցագործությունն օգտագործել իշխանապետության համար: Սա խոստովանել է նաև Ադրբեջանի այդ ժամանակվա նախագահ, օրենսդրության մահացած Այազ Մուխամբովը:

Բայց հիմա ադրբեջանցիները դեռևս կան մշակված ծրագրով ցահարկում են անգամ դասական կեղծարարությունն ու դավադրությունը:

«Մենք ցավով, այսօր մշակութային կազմակերպված, մշակված ֆաղափականություն չունենք, հետևաբար չկան նաև դրա իրագործման մեխանիզմները: Հայաստանյան դասական մարմին-

ցախից ու Արցախի մշակույթից, բայց առանձին գիտնականներ իրենց սեղան գործ են անում նաև դասական փոխարեն:

Monumentwach.org հարթակում ցարթական երկու հնավայրի մասին է դասվում: Գիտական փաստերով ներկայացվում է Արցախի դասամշակութային ժառանգությունը: Այդ վկայություններից օգտվում են անգամ ադրբեջանցիները, որովհետև հայ հետազոտողները սեղեկություններ են հաղորդում նաև Արցախի մահմեդական հուշարձանների մասին:

«Եթե Արեւմուտքը հունանիսար սկզբունքներ է հռչակել, ուրեմն մեր ջանքերը դեռ էլ են հասնում: Մեր իշխանությունները չեն կանչում ինձ կամ մեկ այլ հնագետի՝ խորհրդակցելու, հարցնելու, թե այստեղի իրավիճակում ի՞նչ կարելի է անել, մշակութային ի՞նչ ֆաղափականություն վարենք: Միայն ակնարկում են, որ զուտ լինենք», - նկատում է դասական գիտությունների դոկտոր, դոկտոր, 16 տարի Ակնայի Տիգրանակերտը դեղած Համլեթ Պետրոսյանը:

Արցախի ԿԳՄՍ նախարարության դասվածով նա տղազրել է «Արցախի մշակութային ժառանգությունը հարձակումների թիրախում» ֆառալեզու գրույկը, որտեղ ներկայացված է Ադրբեջանի ֆաղափականությունը 1950-ականներից մինչև մեր օրերը՝ ներառյալ 44-օրյա դաժժախանքը: Լուսանկարներով, համառոտ տեքստերով դասվում է, թե ինչ հուշարձաններ կան Արցախում, եւ Ադրբեջանը դրանց նկատմամբ ինչ է արել ու անում:

Համլեթ Պետրոսյանը վստահ է, որ ադրբեջանական հարձակման հաջորդ թիրախը խաչքարերն են լինելու, որովհետև դեռ անցյալ դարից սկսած՝ Ադրբեջանը ցահարկումների է ենթարկել այն, որ Արցախն ու Ուսիքը երկար ժամանակ եղել են Աղվանից եկեղեցու կազմում: Նրանք շուտով հայտարարելու են, թե Արցախի խաչքարերը ոչ թե հայկական են, այլ աղվանական: Ադրբեջանն ընդունակ է նաև այստեղի ցնդաբանության:

Հնագետ Համլեթ Պետրոսյանն ադրբեջանական հերթական կեղծարարությանն արդեն նախադասարարվել է: Հավաքել է հայկական խաչքարերի վրա գրված 50 անձնանուն: Անհնար է դրանք կեղծել ու ստել, թե խաչքարերն աղվանական են: Փաստերը ցաս գործ են, բայց դեռ էլ դրանք հենց այսօր հրադարակել, ուսումնասիրությունները ներկայացնել, որդեսգի ադրբեջանցիները չհասցնեն Արցախի խաչքարերի հայկական լինելը կասկածի չսակ դնող բարբառները սարածել:

ներն իրենց այնպես են դաժժախ, ասես ո՛չ դաժժախ է եղել, ո՛չ կորուսներ ենք ունեցել: Չկա դեռևս մի մարմին, որն Արցախի մշակութային ժառանգության դաժժախանմանն ուղղված ֆաղափականություն վարի:

Որդես մշակութաբան՝ ասում են՝ հայաստանյան իշխանությունները մի կողմ են ֆառվել. թե՛ չեն հասկանում, Եվրոպան են, թե՛ կարծում են՝ այսօր ուժերն այնքան անհավասար են, որ որեւէ արմատական դաժժախ կարող է նոր հակամարտության սեղիք սալ: Զգիտենք:

Մշակութային ժառանգության հետ կապված՝ չկա մի օրենք, որը թույլ չէ մույնիսկ թեմանու հարձակման չսակ չկարողանանք դաժժախանել մեր մշակութային իրավունքը: Անկախ այն բանից՝ երկիրը ճանաչված է, թե ոչ, մշակութային իրավունքը կա, մշակութային դաժժախանելու իրավունքը ոչ ոք չի կարող խելել: Նույնն է, թե մեկը զինված հարձակվի սանդ վրա, բայց դու ձեռքիդ ունեցած դանակով չփորձես դաժժախանել: Մենք ունենք մեր անձը, ունեցվածքը, տունը, ինքնությունը, արժանադասությունը, մշակութային դաժժախանելու իրավունք», - ողորդում է Համլեթ Պետրոսյանը:

Մեր մեկնակետը դեռ է լինի հենց այդ իրավունքը: Եթե փորձենք դաժժախանել Արցախը, արցախցուն, Արցախի հողը, մշակութային, միջազգային կոմպլեքսները, բոլոր մեղքներն էլ մե՛զ կդաժժախանեն: Չոտարանվողին ոչ ոք չի սաստում: Նա, ով վախենում է, ավելորդ զուրավորություն է դրսևորում, անհամարձակ է, բոլորի կողմից կարժամանա արհամարհանվի ու անուշադրության: Օգնում են նրան, ով ինքն իրեն է օգնում:

Հայաստանի իշխանությունները, դեռևս կառույցները երես են թեքել Ար-

«Ազգ»ի գրադարանը ստացավ

Օրեն, «Ազգ»ի խմբագրության իր այցելելու ընթացքում, Մեծի սանն Կիլիկիո կաթողիկոսության էկումենիկ հարաբերությունների հանձնախմբի անդամ Մեթեո Սթրեյ Նարեկ Արք. Այլենդյանը խմբագրության գրադարանին նվիրեց 2019 թ.ին Անթիլիասում հրատարակված իր «Հայ եկեղեցու դասասխանները ոչ-որդափառ առարկություններ» (Armenian Church s Responses To Non-Orthodox Objections) վերնագրով հայերեն-անգլերեն գրույկը, որի համար հայտնում ենք մեր շնորհակալությունը: Նշենք, որ կաթողիկոսարանի տարանում տղազրված 217 էջանոց գրույկը արժանացել է 5 հրատարակության, մեր ստացածը վերջին հրատարակության է:

ՆԱՐԵԿ ԱՐՔ. ԱԼԵՄԵՅԻԱՆ

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐԸ
ՈՉ-ՈՐԴՈՒՄԵՆԱԿԱՆ ԱՌԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒ

Ե. ՏՊԱՐԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ARCHBISHOP NAREG ALEMEZIAN

ARMENIAN CHURCH'S
RESPONSES
TO NON-ORTHODOX OBJECTIONS

5th EDITION

ԱՆԹԻԼԻԱՍ - ANTELIAS
2019

Լիաննա Չարությունյանը Եվրոպական մանուկ գնահատմամբ

Մաս անսկզբունքային Բրյուսելի «Լա Մոննե» թագավորական օմեթրային բասրոնում հինգ տեղով մեկ ծրագրով ներկայացվել է Պուլչինիի «Եռադասերը»՝ «Քույր Անջելիկա», «Թիկնոցը» եւ «Ջանի Սկիկի» օմեթրաները: Առաջին երկու օմեթրաների գլխավոր դերերգերը (Քույր Անջելիկա եւ Ջորջեսա) կատարել է միջազգային բեմերում ճանաչված հայ սոպրանո **Լիաննա Չարությունյանը**:

Ներկայացնում են եվրոպական մանուկ գնահատականները Լիաննա Չարությունյանի այս եւ այլ դերակատարումների վերաբերյալ:

«ԵՄՊԻԱՍԿԵՐ»

«Չարությունյանն ունի ընդգծված բաց գեղեցիկ միջին եւ բնական բարձր հնչյուններով հարուստ եւ հնչող ձայն, ինչը բնականորեն դասաճում է նրա մարմնավորած երկու ողբերգական կերպարներին: Այն «ճճմարիս է հնչում»՝ գեթ մնալով դարձ դաճումներից, որոնք երբեմն թեմանում են այս օմեթրաներում: Իր խիստ ներգրավվածությամբ՝ Քույր Անջելիկայի դերակատարման համար նա անառարկելիորեն արժանի է զգացմունքների դասաճմանը» (Պոլ Ֆուրիե, TOUTE LA CULTURE, 19/03/2022):

«Չայ սոպրանոն սամաձնել է երկու դեր (Ջորջեսա եւ Քույր Անջելիկա), որ սնուցվում են փոխադարձորեն եւ արձագանքում միմյանց՝ մի բարդ կատարման մեջ: Նախ՝ սենյանով լի, հզոր, ջերմ եւ զգայական ձայնով, հստակ արտասանությամբ՝ ընդարձակությամբ թեթևակի երանգավորմամբ, նա վերափոխվում է որդեկրույս միանձնուհի-մոր՝ անգամ խորակելով ներկայացման դասը, ցուցադրելով բացարձակ ողբերգություն, կարողանալով անգամ իր երգի փնարական գեղեցկությունը ծառայեցնել մարդկային եւ ասվածային արտադրանքին» (Սոլին Չոքքըիզ, OLYRIX 17/03/2022):

«[...] Լիաննա Չարությունյանը հոյակապ եւ անսահման հուզիչ է Քույր Անջելիկայի դերում՝ կատարումը զգալիորեն անկեղծ հասցնելով «Senza Mamma» (Առանց մայրիկի) արտառույց մեներգով, որով ողբում է իր կորցրած երեխային» (Պասրիս Լիբերման, CRESCENDO MAGAZINE, 17/03/2022):

«[...] Առաջնախաղում Ջորջեսայի դերում Քույրն Ուիլյամսի փոխարինեց հայ սոպրանո Լիաննա Չարությունյանը, որն արդեն իսկ նախաեստված էր երկրորդ

կազմի համար, եւ բացառապես այն իր լարված ու հզոր ձայնով, առաջին դերերգերը Քույր Անջելիկա՝ ճգնաժամի հավասարակշռված բարձր նոտաներով եւ բուռն կատարմամբ» (Ալմա Տրեյսա, GDM 17/03/2022):

«ՏՈՄԿԱ»

«[...] Երգարվեստի սեսալեցից այս ներկայացման համար դեմ է իրեն որոշիչ գործոն գնահատել հայ սոպրանո Լիաննա Չարությունյանի կատարումը, որն ամեն դեպ ցուցաբերեց իր գլխավոր դերի լիարժեք սիրադեմը թե՛ դրամատիկական, թե՛ վոկալ առումներով: Առաջին հերթին դեմ է գնահատել, թե որքան ճշմարտացիորեն է նա ընկալում ֆրագավորումը, ինչը բացահայտում է Ֆլորիա Տոսկայի հակասական եւ կրթական հանրապետությունը: Երկրորդ՝ նա իր ձայնը դասում է ամենադասական դերերգի համար, ինչպիսիք են Կավարադոսիի հեռ գուրգուր առաջին գործողության մեջ եւ երկրորդ գործողության «Vissi d'arte» («Ես արդեւ եմ արվեստի համար») կատարյալ մեներգը, որը սովորաբար ձայնային ազդակի ցուցանիս է համարվում հասուն սոպրանո բնույթով ֆնարական սոպրանոյի համար: Այս դերում թվում էր, թե երաժշտության արժանատին, իրեն դրամատիկ նվագակ-

ցող, ավելի շուտ նրա խոսուն ձայնն էր, քան նվագակարները, ինչը դժվար զգացողություն էր: Բեմ մտնելուն դեռ, Չարությունյանը նվագագույն իսկ չափով իմացողի համար. օմեթրա, որտեղ ռեալիզմը խիստ որոշակիորեն ներկա է եւ առավելագույնս խստացված է Պուլչինիի գործի ֆավորմամբ» (Խոսե Անտոնիո Կանսոն, CODALARIO, Մալագա, 3/12/2021):

«[...] Լիաննա Չարությունյանը միջազգային բեմերում անկասելի վերել էր ադրոն՝ շնորհիվ իր երգացանկի խելացի ծրագրման եւ հանրության ու թատրոնների հիշարկի լավ ընդունելության:

Չարությունյանը, անկասկած, փրկեց մալագայան այս բեմադրության հաջողությունը, քանզի ոչ ձեռավորումը, ոչ նվագախումբը, ոչ էլ, առավել եւս, նրա շղանարդ զուգրկերը, առանձնապես չին փայլում: Գուցե սա նրա երգացանկի լավագույն դերը չէ, սակայն Չարությունյանը դասկերեց ֆնարական մեծ շնչով, ֆնտությամբ ու ոգեւորությամբ լի մի Տոսկա, որը դեռեւս սեղ ունի՝ առավել մեծ արտահայտչական մրբերանգներ եւ անհասկանալիություն սալու իր կերպավորմանը, ինչն արդեն իսկ զգալի է՝ թատրոնը գրավելու եւ հուզելու միջով իր հրաշալի «Vissi d'arte»-ով» (Խոսե Ամադոր Մորալես, MUNDO-CLASICO, 15/12/2021):

«[...] Սակայն եթե այս «Տոսկա»-ում որեւէ հիանալի բան կար, ապա դա, անկասկած, երեկոյի մեծ հերոսուհին էր՝ հայ սոպրանո Լիաննա Չարությունյանը: Նա, որ «Ռեալի» (Թագավորական Թատրոն) ձայներից մեկն է եւ երկր հուլիս ամսին Լիսեոյում դերի կատարի Չիո-չիո-սանի դերը, փայլեց՝ մարմնավորելով Ֆլորիա Տոսկային վառական դերասանական խաղով եւ հիանալի երգեցողությամբ: Բեմ մտնելուն դեռ, Չարությունյանը նվագագույն իսկ չափով իմացողի համար. օմեթրա, որտեղ ռեալիզմը խիստ որոշակիորեն ներկա է եւ առավելագույնս խստացված է Պուլչինիի գործի ֆավորմամբ» (Խոսե Անտոնիո Կանսոն, CODALARIO, Մալագա, 3/12/2021):

վորելով Ֆլորիա Տոսկային վառական դերասանական խաղով եւ հիանալի երգեցողությամբ: Բեմ մտնելուն դեռ, Չարությունյանը նվագագույն իսկ չափով իմացողի համար. օմեթրա, որտեղ ռեալիզմը խիստ որոշակիորեն ներկա է եւ առավելագույնս խստացված է Պուլչինիի գործի ֆավորմամբ» (Խոսե Անտոնիո Կանսոն, CODALARIO, Մալագա, 3/12/2021):

«ԱՊՈՍՏՐՈՒՄ»

«[...] Լիաննա Չարությունյանը, որը փոխարինել էր նախադեմ ծրագրված Սոնորա Ռադվանովսկիին: Նա ամեն դեպ ցուցաբերեց կերպարին անհրաժեշտ խանդավառությունը՝ իր, ինչպես միջոց, ջերմ, հարթ եւ սահուն ձայնով՝ հասկալի աչքի ընկնելով վերջին սեսարանում» (Գոնսալո Լաու, PLATEA MAGAZINE 29/01/2022):

«[...] Սոնորա Ռադվանովսկիին փոխարինեց Լիաննա Չարությունյանը, որն ի սկզբանե նախաեստված էր երկրորդ կազմի համար: Նա կատարեց այնպիսի խանդավառությամբ՝ ամբողջ ռեգիստրի ընթացքում դասական կատարում ու կլոր ձայնով, ինչը լիովին համապատասխանում է կրեմի մեջ սուզված երիտասարդ կնոջ իր կերպարին: Նրա ձայնային ձկունությունը թույլ էր տալիս դրսևորելու ամենագեղեցիկ դրոշմներ, ինչպես նաեւ գեղեցիկ մրբերանգներ՝ առավել մեղմ հասկածներում: Գլխավոր սեսարանը եւ վերջին գործողության զուգրկը նա ավարտեց երկար դասական նոտայով, որով հաղորդեց մեզ կերպարի ողջ արտադրանքը հուսահատությունը» (Յանիլ Բուսար, FORUMOPERA 29/01/2022):

Ֆրանսերենից, իտալերենից եւ իսպաներենից թարգմանեց ԱՐՈՒՅԻԿ ԳՐԻԿՈՒՄԻՆՅԱՆԸ

Տվեք ինձ դատարկ տարածություն եւ ես այն կլցնեմ բովանդակությամբ

Տարգագրույց բեմադրիչ, դերասան Արտյուն Աբրահամյանի հետ

Նրա բոլոր գաղափարները ֆանտաստիկ են ու մեծամասշտաբ, արվեստում առաջադիմ նրա սեսայական սահմաններ չունի, ընդգրկում ու արձանակն են նրա մտածողությունը ու երեակայությունը, երբ խոսքը թատրոնի մասին է: Նա այն ռեժիսորն է, որը դեռեւս ուսանողական արհմտերից առաջ էր ֆաշել մարմնին, ձայնին, խոսքին հավասարադաս սիրադեմ ունիվերսալ դերասանի սեսակի թեզը: Դերասան, որը թե՛ դրամատիկ թատրոնում կխաղա, թե՛ մնջախաղաց է, թե՛ երգող է, թե՛ երաժշտական գործիչների սիրադեմ ու դարձ է միաժամանակ, եւ այդ ամենը նա իրագործել էր իր «Խեղկասակների դորոց» ներկայացման մեջ դեռեւս 1989 թվականին: Մի ժամանակաբաժան, երբ երկրում (թատրոնում) կենցաղային եւ կեցության սարակական դասերը չկային, իսկ «Գոյ»-ում նոր ժամանակների թատրոնը էր կերտվում: Արտյուն Աբրահամյանը այն բացառությունն է հազարավորների մեջ, որը ոչ թե արտանակալոր, կամ ուրիշ բացած հեթով զմացող, այլ նոր արտեսներ հայտնագործողն է:

Նրա բոլոր գաղափարները ֆանտաստիկ են ու մեծամասշտաբ, արվեստում առաջադիմ նրա սեսայական սահմաններ չունի, ընդգրկում ու արձանակն են նրա մտածողությունը ու երեակայությունը, երբ խոսքը թատրոնի մասին է: Նա այն ռեժիսորն է, որը դեռեւս ուսանողական արհմտերից առաջ էր ֆաշել մարմնին, ձայնին, խոսքին հավասարադաս սիրադեմ ունիվերսալ դերասանի սեսակի թեզը: Դերասան, որը թե՛ դրամատիկ թատրոնում կխաղա, թե՛ մնջախաղաց է, թե՛ երգող է, թե՛ երաժշտական գործիչների սիրադեմ ու դարձ է միաժամանակ, եւ այդ ամենը նա իրագործել էր իր «Խեղկասակների դորոց» ներկայացման մեջ դեռեւս 1989 թվականին: Մի ժամանակաբաժան, երբ երկրում (թատրոնում) կենցաղային եւ կեցության սարակական դասերը չկային, իսկ «Գոյ»-ում նոր ժամանակների թատրոնը էր կերտվում: Արտյուն Աբրահամյանը այն բացառությունն է հազարավորների մեջ, որը ոչ թե արտանակալոր, կամ ուրիշ բացած հեթով զմացող, այլ նոր արտեսներ հայտնագործողն է:

Նրա բոլոր գաղափարները ֆանտաստիկ են ու մեծամասշտաբ, արվեստում առաջադիմ նրա սեսայական սահմաններ չունի, ընդգրկում ու արձանակն են նրա մտածողությունը ու երեակայությունը, երբ խոսքը թատրոնի մասին է: Նա այն ռեժիսորն է, որը դեռեւս ուսանողական արհմտերից առաջ էր ֆաշել մարմնին, ձայնին, խոսքին հավասարադաս սիրադեմ ունիվերսալ դերասանի սեսակի թեզը: Դերասան, որը թե՛ դրամատիկ թատրոնում կխաղա, թե՛ մնջախաղաց է, թե՛ երգող է, թե՛ երաժշտական գործիչների սիրադեմ ու դարձ է միաժամանակ, եւ այդ ամենը նա իրագործել էր իր «Խեղկասակների դորոց» ներկայացման մեջ դեռեւս 1989 թվականին: Մի ժամանակաբաժան, երբ երկրում (թատրոնում) կենցաղային եւ կեցության սարակական դասերը չկային, իսկ «Գոյ»-ում նոր ժամանակների թատրոնը էր կերտվում: Արտյուն Աբրահամյանը այն բացառությունն է հազարավորների մեջ, որը ոչ թե արտանակալոր, կամ ուրիշ բացած հեթով զմացող, այլ նոր արտեսներ հայտնագործողն է:

Նրա բոլոր գաղափարները ֆանտաստիկ են ու մեծամասշտաբ, արվեստում առաջադիմ նրա սեսայական սահմաններ չունի, ընդգրկում ու արձանակն են նրա մտածողությունը ու երեակայությունը, երբ խոսքը թատրոնի մասին է: Նա այն ռեժիսորն է, որը դեռեւս ուսանողական արհմտերից առաջ էր ֆաշել մարմնին, ձայնին, խոսքին հավասարադաս սիրադեմ ունիվերսալ դերասանի սեսակի թեզը: Դերասան, որը թե՛ դրամատիկ թատրոնում կխաղա, թե՛ մնջախաղաց է, թե՛ երգող է, թե՛ երաժշտական գործիչների սիրադեմ ու դարձ է միաժամանակ, եւ այդ ամենը նա իրագործել էր իր «Խեղկասակների դորոց» ներկայացման մեջ դեռեւս 1989 թվականին: Մի ժամանակաբաժան, երբ երկրում (թատրոնում) կենցաղային եւ կեցության սարակական դասերը չկային, իսկ «Գոյ»-ում նոր ժամանակների թատրոնը էր կերտվում: Արտյուն Աբրահամյանը այն բացառությունն է հազարավորների մեջ, որը ոչ թե արտանակալոր, կամ ուրիշ բացած հեթով զմացող, այլ նոր արտեսներ հայտնագործողն է:

սկիզբն էր երեւանում, իսկ հետո՝ «Գոյն» էր, որի չորս համահիմնադիրներից մեկն էի: Ավելին, հենց ձե՛ր ներկայացումով բացվեց այս թատրոնը: Ինչո՞ւ երկար չսեւեց համագործակցությունը ձեր իսկ հիմնադրած թատրոնում:

- Գուցե... որովհետեւ չորսս էլ հեղինակներ էինք, չորս հեղինակ մի թատրոնում չէին կարող միասին երկար ստեղծագործել, նրանցից յուրաքանչյուրն իրենը դիտարկում էր, եւ այդպես էլ եղավ: Իսկ իմ դարազայում... այն, որ ես բաց ֆիչ եմ ունեցել հնարավորություն բեմադրելու եւ խաղալու, դա դասահական չէր, չուզեցին... խոչընդոտում էին... «կարեւոր» մարդկանց դուր չէի գալիս... Երկար արհմտեր խանգարել են՝ բոլոր հնարավոր ձեւերով: Դու դարազայում հնարավորություն չես ունենում բեմադրելու եւ վերջ:

- Պարոն Աբրահամյան, «Գոյ» թատրոնում Միքել դե Գելլերոյի դերերգերի հիման վրա ձեր «Խեղկասակների դորոցը» բեմադրությունն իր ժամանակակից համար ամբողջովին նորարարական էր, այն ասիժանի զարմանահրաշ, որ առ այսօր էֆեմերիմենտների եւ նորարարությունների մասն խնայում հայ թատրոնը:

Անժող նամակներ բանաստեղծ Ռնոփրիոս Անոփյանի

Մեծարգոյ Անոփեան,(1)

Ձեր նամակի համաձայն ուղարկեցի Ձեզ իմ գրից 10 օր[իմակ]: Ձեզ գրելիք ունեմ, սակայն գերադասում եմ նախ ստանալ Ձեր խոսքացած նամակը եւ քարզանութիւնները: Շատ ուրախ եմ որ համաձայն էք մեր հրատարակելիք Լեւոնոսովին մասնակցելու: (2) Մղատում եմ նամակին եւ քարզանութիւններին:

Ձերն բարեւներով
Վահան Տրեան

Ձեր քարզանութիւնների մասին վաղուց եմ լսել: Խնդրեմ ուղարկէք: Ձեր նամակը ստանալուց կը գրեմ աւելի ընդարձակ:

Ես ենթադրում եմ, որ նամակս Ձեզ չի հասել եւ ուզում էի նորից գրել, բայց որոնում էի Ձեր հասցես հասցէն՝ վախճանալով որ նորից չի հասնի նամակս:

г. Симферополь
Фонтанная ул. д.
Оноприосу Яковлевичу
Анопьяну

1. Վահան Տրեանը 1911 թվականի դեկտեմբերի 28-ին Մոսկվայից նամակով դիմել է Ռնոփրիոս Անոփյանին՝ հրավիրելով նրան իր քարզանութիւններով մասնակցելու Լեւոնոսովի քարզանութիւնների դասընթացին: Նամակը ստորագրել է նաեւ Պողոս Մակինցյանը: Նրանք նամակը ստորագրել են իբրեւ «Պանթեոն» հրատարակչական ընկերության խմբագիրներ:

2. Լեւոնոսովի նախատեսված հայերեն այդ ժողովածուն լույս չի տեսել:

Սիրելի դ. Անոփեան!

Ձեի՞ր ցանկանալ արդեօք շարունակելու Ձեր աշխատակցութիւնը «Գեղարուեստին»: IV-րդ գիրքն յանձնուած է տպագրութեան: Եթէ շուտով միւթ ուղարկէք, սիրով կը հիւրընկալեմ այս համարում: Հարողորջեցէ մոյմղէս թէ «Գեղարուեստի» համարները Դուք ստացել էք, թէ ոչ:

Ողջոյններով
Գ. Լեւոնեան
1911 14/1

Симферополь
Оноприосу Яковлевичу
г-ну Анопьянъ

Գարեգին Լեւոնյան (1872-1947) - բանասեր, արվեստաբան եւ խմբագիր: 1908 թվականին Թիֆլիսում հիմնադրել է «Գեղարվեստ» գրական-գեղարվեստական ու երաժշտական դասընթացի համդեսը եւ մինչեւ 1921 թվականը լույս է ընծայել յոթ գիրք: Գարեգին Լեւոնյանը իր նամակը գրել է «Գեղարվեստ»-ի եռալեզու հասցեանիցով բացիկի վրա:

1. Ռնոփրիոս Անոփյանը աշխատակցել է «Գեղարվեստ» հանդեսին: Նա «Գեղարվեստ» հանդեսում 1908 թվականին (№ 1) տպագրել է «Լուսաբերի ոսկե գրկում» սկսվածով բանաստեղծությունը, 1909-ին՝ (№ 2) «Դու վեր ես կենում վաղ արեալուսին...» սկսվածով բանաստեղծությունը:

Սեղմ[եմքեր] 28. 1911.

Սիրելի Ռնոփրիոս,

Շնորհակալութեամբ ստացայ ուղարկածդ նամակդ, որը եւ կարդացել էի սրանից մի տարի (համարեա՛) առաջ «Գարունի» խմբագրասանը: (1) Եթէ առաջին չորս տողը մտաւ (որը ես չեմ հաւանում), մնացած մասերը լաւ են. յուսով եմ չես վիրաւորիլ տարզ արտայայտելու, որովհետեւ չափից դուրս ցատ են ոտձօր սոս, Յ ցաբձ (2) էական տրամադրութեան: Մրա մասին մի ուրիշ անգամ: Յուսով եմ չես մոռանալ եւ մի քանի հաս գրածներ կուղարկես (Գեթթէ, Շիլլերական ոգով գրած) որ ինձ անչափ անհրաժեշտ են. միտք լինի տարզ, կարճ եւ անփոփ, անտայնան կերպով անցնեն:

Մնամ քո՝ Ռոմանոս Սելիֆեան

Եղի՛ցե Չարեմը 1934 թվականի մարտի 14-ին օրագրային ցատ հուզիչ, ցատ ջերմ մի գրառում է արել.

«Մի տարի է մոտ, որ ես Գրական քանգարանից Խանջյանի կարգադրությամբ վերցրել եմ Վահան Տրեյանի ձեռագրերը՝ նրա անժող երկերը հրատարակության համար դաստատելու նպատակով: Ես սկսեցի արագրել ձեռագրերը, որոնցից մի քանի ձեռքի սակ ունեմ եւ բնագրերը չփչանան հաճախակի թերթերուց: Բայց դեռ չեմ վերջացրել - եւ չեմ էլ ւստոյում: Մի գարնանակի մնալու եւ խնդազին զգացմունք եմ ունենում յուրաքանչյուր անգամ, երբ հիշում եմ, որ այնտեղ, գրասենյակիս դարակում, դառնալով եմ Տրեյանի - հասկանում եմ իսկական նրա ձեռագրերը... նրա ձեռքով գրված այդ թերթիկները... Երբ անչափ սխուր եմ լինում - հանում եմ եւ՝ նայում... Կարծես արեգակն է դառնում իմ գրասենյակի դարակում... Այդ մտախառն թերթիկները - ծածկված չինական սեւ մելանով, գրված չինադ, ազնվական գրերով... Չարմանակի մաքուր եւ գեղեցիկ ձեռագիր է ունեցել այդ մարդը: Ձեռագիրն անգամ նուրբ է, ինչպէս նրա ողջ ստեղծագործությունը - նուրբ ու մաքուր: Իմ կյանքի ամենամեծ խնդությունն է դա - հանել մեկ-մեկ այդ ձեռագրերը եւ նայել...»:

Իմ գրադարանի մի դարակում Վահան Տրեյանի մի անժող նամակն է դառնում: Թող ներկի ատելը՝ ես ճիշտ նույն զգացումն ունեմ, ինչ մեծ բանաստեղծը. ես երկյուղածությամբ ու սրբազան դողով եմ մոտենում այդ դարակին: Պատկերացնում եմ, Վահան Տրեյանի ձեռագիրը... Տրեյանի ձեռքով գրված մեկ բառն անգամ մեզ համար սրբազան մատուց է...

Բանն այսպէս է:
Տարիներ առաջ ձեռնամուկս եղա կազմելու համարակի մոնազիկն եւ անստեղծ սիմվոլիկս բանաստեղծ եւ քարզանակի Ռնոփրիոս Անոփյանի (1873-1934) երկերի մի ժողովածուն: Բանն այն է, որ Անոփյանի բանաստեղծություններն ու քարզանությունները ցրված են մնացել ժամանակի մամուլի եւ զանազան հանդեսների ու ամսագրերի էջերում: Իմնք՝ բանաստեղծը որեւէ գիրք կամ ժողովածու չի հրատարակել: Հետ-

մառու էլ Անոփյանի որեւէ գիրք կամ նույնիսկ գրկուկը չի հրատարակել: Միայն 1999 թվականին Դոնի Ռոստովում «Յուսնայա գլեզդա» (ռուս. - «Հարավային ասոդ») արձանախի «Դոնի դոնեցիան» մասնաւարով, ընդամենը 300 օրինակ տպաւանակով, լույս է տեսել Ռնոփրիոս Անոփյանի ռուսերեն մի փոքրիկ ժողովածուն՝ «Իմ սիրո մարգարիտ» խորագրով: Ընդամենը 32 էջանոց ծոցատեղի չափ փոքրիկ այս ժողովածուն ունի փոքրիկ առաջաբան եւ դարձանակում է Անոփյանի 15 բանաստեղծությունը, կարճառոտ հասկածներ նամակներից, բանաստեղծի մասին հիշողություններից եւ չորս լուսանկար:

Բոլորովին այլ նյութեր որոնելու եւ ուսումնասիրելու ընթացքում ես մանուկից հավաքել էի Անոփյանի բանաստեղծությունների եւ քարզանությունների մի զգալի մասը: Հետո դաստի հնարավորություն եղավ կառուցել հասցեայի Ռնոփրիոս Անոփյանի՝ Դոնի Ռոստովում բնակվող ժամանակների հետ, որոնցից ահագին թվով արխիվային նյութեր ստացա:

Ի վերջո, ես կազմեցի մի սկզբնական ժողովածու, որը, ցավով արի, կազմողից անկախ դասաւարտներով լույս չեստալ: Փոխարենը 2010 թվականին իմ կազմած ժողովածուի նյութերի զգալի մասի ընդգրկումով, լույս տեսավ մի ձախողված ժողովածու: Ենթադրում էր, որ առաջին անգամ, գրության ժամանակներից հարյուր տարի անց, ընթերցողին առանձին գրով ներկայացվող բանաստեղծությունների եւ քարզանությունների ժողովածուն դիմեք է ունենալ դասաւարտ վերլուծական առաջաբան եւ բանաստեղծի գրական դիմանկարը, անհրաժեշտ ծանոթագրություններ եւ մասնագիտական տեղեկություններ... Հրատարակված գրում ոչ միայն դրանք չկային, այլեւ նույնիսկ բովանդակության ցանկ չկար:

Տպագրված գրում չկային Ռնոփրիոս Անոփյանի գրած կամ ստացած նամակները, մինչդեռ Ռնոփրիոս Անոփյանի նամակահին հետաքրքրական եւ բովանդակալից նամակահին է:
Ընթերցողի ուշադրությանն եմ ներկայացնում Անոփյանի հասցեագրված մի քանի նամակ, որոնք հրատարակվում են առաջին անգամ:

Երվանդ ՏԵՐ-ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

P.S. Շուտով լույս կտեսնեն իմ երկու երգերը առանձին հրատարակութեամբ, նւր Մ. Եկնալեանի յիշատակին, շուտով կուղարկեմ: (3)

Екатерининский канал, д. 91, кв. 52
EBP

Оноприосу Яковлевичу
г-ну Анопьяну

Симферополь (Тавр. губ.)
Мыловаренный завод Вартанова

Ռոմանոս Սելիֆյան (1883-1935) - կոմպոզիտոր, խմբավար, մանկավարժ, երաժշտական եւ հասարակական գործիչ:

1. «Գարուն» - գրական-մանրագրական արձանախ, տպագրվել է Մոսկվայում 1910-1912 թվականներին: Լույս է տեսել երեք գիրք՝ №№ 1, 2 եւ 3: Խմբագիրներն էին Պողոս Մակինցյանը եւ Վահան Տրեյանը:

Ռնոփրիոս Անոփյանը «Գարուն» արձանախում տպագրել է մեկ բանաստեղծություն՝ «Berceuse» խորագրով, 1911 թվականի հասցում («Berceuse» ֆրանսերեն նշանակում է «Օրորոցային»):

Իր նամակում, որ գրված է 1911 թվականի սեպտեմբերի 28-ին, Ռոմանոս Սելիֆյանը խոսում է մեկ տարի առաջ, ուրեմն 1910 թվականին, Անոփյանի գրած նամակի եւ բանաստեղծության մասին: Կարելի է ենթադրել, որ նամակում խոսքը վերաբերում է մի բանաստեղծության, որը չի տպագրվել «Գարուն»-ում:

2. Подбор слов в ушерб - ռուս.՝ բառերի ընտրությունը ի վնաս:

3. 1912 թվականին Պետերբուրգում տպագրվում է Ռոմանոս Սելիֆյանի երկու երգը՝ հենց «Երկու երգ» խորագրով:

Այն հրատարակվել է Վարդես Սուրենյանցի ընտիր ձեռագրերով:

Եղել է երկու հրատարակություն, երկու դրակ: «Երկու երգ»-ի առաջին դրակը (օր. № 1) բովանդակել է «Աւանտ երգ» եւ «Վարդը» ռոմանսները: Այն լույս է տեսել 1911 թվականին:

Երկրորդ դրակը (օր. № 2) բովանդակում է «Ուռնի» եւ «Անջատում» ռոմանսները:

1910 V/12
Մ[անկ] Պ[ետեր]բ[ուրգ]

Յարգելի դ. Անոփեան.

Ձեր երկու միւթն էլ ստացուած է: Գեղեցիկ բաներ են եւ անդաճառ կտառագրուի ժողովածուի մէջ: (1) Ժողովածուի տպագրութիւնն էլ ուսանում է նախ՝ տպարանական դասաւարտներով, ապա միւթերն ուստանալու դասաւարտով: Յոյս ունիմ յունիսի կեսին անդաճառ յանձնել տպագրութեան, հաւանականաբար, Մոսկվայում: Եթէ այլեւս բան կամենաս ուղարկել - դեռ ժամանակ կայ:

Խարկովի ծանօթների միջոցով դիմել էիմ եւ դ, Ս. Բարիեանին, բայց ցայսօր դասասխան չունիմ: Կասկածում եմ, նամակը տեղ չի հասած: Արդեօք բարի չէք լինի նրան հաղորդել մեր առաջարկութիւնը ժողովածուին մասնակցելու:
Գեղեցիկ գրականութիւնից միւթեր արդէն ստացել ենք Ահարոնեանից, Ռ. Չարդարեանից, Յ. Միրզոյեանից, Ֆայլեանից, Գ. Զալաւեանից եւ այլն: Օրտգոր սղատում ենք Ա. Իսահակեանից, Վարուժանից, Չաքէլ Եսայեանից, Մեմենտո Մորից եւ այլն:

Գիտական մասը խմբագրում է:
Ձերն յարգանքներով՝

Ս. Վրացեան
Симферополь
Армянское училище
Захару Тер-Багдасаряну
յանձնել դ. Ռ. Անոփեանին

Սիմոն Վրացյան (Գոռույան, Գոռույան, 1882-1969) - փառաբան եւ դասական գործիչ, գրող, խմբագիր:

1. 1910 թվականի սկզբներին Պետերբուրգում Հայ հեղափոխական դասակարգություն կուսակցության մի խումբ երիտասարդ անդամներ, որոնց թվում էր Սիմոն Վրացյանը, որոշում են հրատարակել մի ժողովածու՝ նվիրված կուսակցական գործիչ, «Յառաջ» (Թիֆլիս, ապա՝ Կարին) եւ այլ թերթերի խմբագիր, դավադրաբար սղանված Եղիցե Թոփչյանի հիշատակին: Ժողովածուն տպագրվում է Մոսկվայում, 3000 տպաւանակով: Գրախոսությունը արգել է դնում ժողովածուի վրա, եւ ժամանակակից վարչությունը բռնագրավում է ողջ տպաւանակը եւ այրում է:

2. Սիմոն Բաբիյան (1878-1950) - բանաստեղծ, Ռնոփրիոս Անոփյանի մտերիմ ընկերը:
3. Ավետիս Ահարոնյան (1866-1948) - գրող, հասարակական եւ դասական գործիչ:
Ռուբեն Չարդարյան (1874-1915) - գրող, խմբագիր:

Հովսեփ Սիրզյան (՞ - 1925) - հասարակական գործիչ:
Ֆայլեան - հնարավոր չեղավ անձը դարձել: Գառնիկ Զալաւեան (1885-1921) - բանաստեղծ, մանկավարժ:
Ավետի Իսահակյան (1875-1957) - բանաստեղծ:
Դանիել Վարուժան (1884-1915) - բանաստեղծ:
Չապլի Եսայան (1878-1943) - գրող, հասարակական գործիչ:
Memento Mori (Լիդարիտ Նազարյան, 1874-1947) - խմբագիր, արվեստաբան, գրական-հասարակական գործիչ:

ԱՐԾԿԻ ԲԱՆՉԻՆՅԱՆ

Մայքլ Գուրջյան. «Ամերիկացին» իմ ամենաբովանդակալից կինոնախագիծն է»

Մայքլ Գուրջյանը (ծն. 1971) ամերիկյան դերասան, ռեժիսոր եւ գրող է: Սկսած 1991 թվականից նկարահանվել է 58 խաղարկային եւ հեռուստատեսային ֆիլմերում, նկարահանել է 14 ֆիլմ, վավերագրություններ եւ սեսաիդովակներ: Նրա ստեղծագործական նվաճումներից են «Չավախոյթ հինգի համար» եւ «Դեյվիդի մայրը» հեռուստատեսային սերիալները (վերջինի համար արժանացել է «Էմմի» մրցանակին՝ որդես երկրորդ լավագույն դերասան), 2004-ին նկարահանած «Պատերազմ» ֆիլմը հոլիվուդյան լեգենդար դերասան Քրիս Դոուլասի գլխավոր խաղարկությամբ, 2016-ին հրատարակած «Ինչ է զսնվում աստերից այն կողմ» փիլիսոփայական վեպը, որը «Չափանշան փոքր» բնութագրել է որդես «բացարձակ գոհար» եւ այլն:

Մենք ծանոթացանք եւ մտերմացանք 2006 թվականին, երբ Մայքլն առաջին անգամ այցելեց Հայաստան: Միասին լինում էինք զանազան վայրերում, հանդիպում մարդկանց հետ: Այդ ժամանակ ինձ հետ հարցազրույցում Մայքլն ասաց, որ երեսուն դարձել է իր սիրելի ֆուտբոլիստ, եւ ինքը շատ է վերադառնալ եւ ֆիլմ նկարել այստեղ:

14 տարի անց Մայքլը վերադարձավ Հայաստան խաղարկային ֆիլմի նախագծով, մնաց յոթ ամիս եւ նկարահանեց: Միայն վերջերս նա ավարտեց հասցրեց այդ նախագիծը՝ «Ամերիկացի» ֆիլմը (արտադրիչներ՝ «Փիլիք օֆ Ար», «Պալոնտոն փիլիք» եւ «Էլջ Էնդ Էլջ ֆիլմզ»): Գլխավոր հերոս Չարլի Բախտիսյանը (որի դերակատարը Մայքլն ինքն է) երիտասարդ ամերիկացի է, որը 1940-ականներին հայրենադարձվում է խորհրդային Հայաստան եւ հայտնվում ծայրահեղ իրավիճակում...

Իմ հարցազրույցը Մայքլի հետ դրա մասին է... եւ ոչ միայն:

-Մայքլ, հայկական ծագում ունեցող աստղերից, ինչպիսիք են Շերեն Է, մինչեւ անհայտ սկսնակները, ցանկություն են հայտնում ֆիլմ նկարահանել հայկական թեմայով կամ Հայաստանում, սակայն աստիճան են դա անում: Իսկ դու արեցիր:

-Ես խոսեցի, որ անելու եմ, հիշում եմ: Դեռ 2006 թվականին, երբ առաջին անգամ եկա Հայաստան, այնքան ոգեշնչվեցի իմ այցելության ժամանակ, որ կես-կասակ ասացի քեզ, որ լավագույն դեպքում մի ժամանակ, որ նկարահանեմ Հայաստանում՝ որդես ժամանակ վերադառնալու համար: Դե, մի ֆիլմ ասեմ ժամանակ ժամանակվեց ձեռք ժամանակումը զսնելու համար, բայց ի վերջո գտա, եւ մնացածն այն է, ինչ որ եղավ: Ինչ իմանաս, երբեմն ամենամեծ հաջողությունները կարող են հանգեցնել աներեւակայելի կարեւոր արդյունքների, ինչը միանգամայն այդպես էր ինձ համար: Չմայած եղած բազմաթիվ մարտահրավերներին՝ ժամանակակից թեմայի նկարահանում, այն էլ՝ օտար երկրում, այն էլ՝ երեք լեզուներով, էլ չասած՝ համավարակի ժամանակ, չնայած այս ամենին եւ աստ ուրիշ բաների, «Ամերիկացին» առ այսօր ամենաբովանդակալից ստեղծագործական նախագիծն է, որի մեջ ընդգրկված են եղել:

-Ֆիլմի վերնագիրը հայերեն է՝ «Ամերիկացի»: Գուրջյանը, որ ունի իր միջազգային հանդիսատեսը կմտադարձի այն, հավանաբար զուգորդելով Գոդֆրի Ռեջիոյի նշանավոր «կացի» տեռորիստական («Կոյանահիսկացի», «Պովակացի», «Նակոյակացի») հետ:

-Բավական ժամանակ ժամանակվեց ֆիլմի ձիտ վերնագիրը զսնելու համար: Նախադեպ վերնագրել էի «Նոր հայր»՝ ոգեշնչված Վիլյամ Սարոյանի այն սողից, որ եթե երկու հայ հանդիպեմ, մասնավորապես մի նոր Հայաստան: Հայեցակարգային առումով այդ վերնագիրը շեղվում է եւ արձագանքում է ֆիլմի երկու գլխավոր հերոսների միջեւ զարգացումը: Այնուամենայնիվ, ինչպես ինձ ասացիր, համատեղաբանումս «նոր հայր» ունի «նորահարուստ» իմաստը: Բացի այդ, զրեթե բոլորը, որ կարդացել էին սցենարը, զգացել էին, որ վերնագիրը ժամանակակից արձագանքում է ֆիլմի էությունը: Այստիպ, ամբողջ նկարա-

հանման ընթացքում (որը համավարակի ժամանակ ժամանակվեց մոտ հինգ ամիս), բոլորն առաջարկում էին այլընտրանքային վերնագրեր: Ի վերջո, մեկ աստիճանով ծանր նկարահանումներից հետո Ռոդիքը, մեր օդերասորի առաջին օգնականը, ինքն էլ չլինելով հայ, առաջարկեց «Ամերիկացի» վերնագիրը: Ֆիլմում այդպես հաճախ են անվանում գլխավոր հերոսին: Այս անունը կարծես միանգամայն «կոպակ»: Եվ որքան էլ զարմանալի է, այն ոչ հայերի մոտեման է դուր գալիս, որքան հայերին:

-1994-ին «Աստալեզ» օրաթերթին սված հարցազրույցում դու ասել ես. «Կարծում եմ, յուրաքանչյուրը, ով ինչ-որ բան է ստեղծում գրական գործ, թե կինո, ամենազոր բանը, որ կարող է անել, ոչ թե լինի իր անձնականից եւ բխի սեփական ժամանակակիցից»: Ինչպես ենք մենք ստեղծում եմ, քո ֆիլմը, որը նվիրել ես ժամանակակիցի հիշատակին, նույնպես ինչ-որ կերպ հեղանակ է ընտանիքի ժամանակակիցի:

-Անուղղակիորեն: Պատմ երկրորդ համաշխարհային ժամանակակիցից հետո հայրենադարձության շարժման մաս չի կազմել, այնուամենայնիվ, նա, ինչպես գլխավոր հերոսը, վերադառնել է Հայոց ցեղասպանությունը՝ մասնակցաբար միայնակ փախչելով եւ մեկնելով Ամերիկա: Այն, ինչ ես ասացի դեռ 1994 թվականին, կարծում եմ, որ սակավին ձիտ է, բայց կուզեմ ավելացնել, որ ինձ համար ժամանակակիցի մեջ ամենազոր ձիտը ձեռնարկությանը հասնելն է, որն ավելի խորն է, քան փաստը: «Ամերիկացին» ամենազոր էլ ինչ-որ մեկի փորձառության ժամանակակիցն է: Այո, մեմ արել եմ ամեն բան, որդես ժամանակակիցի համարավորինս աստ ժամանակակից մանրամասներ մերգրավեմ, ձեռնարկության ժամանակակից 1940-1950-ականների խորհրդային Հայաստանի իրականությունը: Բայց այն, ինչ ժամանակ եմ, բազմաթիվ ժամանակակիցների միաձուլում է: Այստիպ, այո, դարձ՝ Մանուկ Գուրջյանը, այս ֆիլմում առկա է, նրա էությունը Չարլի Բախտիսյանի իմ դերակատարման մեջ է: Բայց նաեւ այս ֆիլմում իստանա-հայ դերասան Յոզեֆ Բյուրկերյանի հորը կարելի է տեսնել ի դեմս Տիգրանի: Կինոնկարում կան բազմաթիվ մանրամասներ ինչպես հայրենադարձների, այնպես էլ հայաստանցիների ժամանակակիցից: Ֆիլմի վրա աշխատող բոլոր մարդիկ այդ կերպ իրենց ներդրումն ունեցան մեր ժամանակակիցի մեջ, ինչը, կարծում եմ, մեր գործին ավելի մեծ հարսություն հաղորդեց, քան եթե

ժամանակակից միայն ինձնից լինեց: **-Սիյունահայ արվեստագետներին ամենազոր մտածողն է Ցեղասպանության թեման, ինչը բնական է, քանի որ նրանք դրա արդյունքն են: 2006-ի մեր հարցազրույցում դու ասել ես. «Ես դարձաքի կերպով չեմ ուզում ֆիլմ նկարահանել Հայաստանի, հայոց ժամանակակիցի եւ Ցեղասպանության մասին: Ես կնախընտրեմ ստեղծել մի կինոնկար, որ կնկարահանվեք հայերի մասնակցությամբ կամ դարձաքի տեղի կունենաք Հայաստանում»: Այդպես էլ եղավ, եւ թեեւ քո ֆիլմում անդրադարձ կա Ցեղասպանությանը, սակայն ինձնականում դու արդյունքում կենտրոնացած է 1940-ականների վերջի, 1950-ականների սկզբի խորհրդային իրականության վրա: Ըստ ողջունելի է հայրենադարձության թեմայով ֆիլմ նկարահանելը, ինչը մինչ այժմ կինոյում լայնորեն չի արձագանքվել:**

-Կարծում եմ՝ չափազանց կարեւոր է Ցեղասպանության մասին ֆիլմեր նկարահանելը, եւ ողջունում եմ այն կինոգործիչներին, որոնք բավականաչափ համարձակ են՝ ստանձնելով այդ գործը: Որդես կինոռեժիսորի՝ ես զգացի, որ կարող եմ ավելի լավ ծառայել իմ հայկական ժամանակակիցին՝ կենտրոնանալով մեր ժամանակակիցի եւ մասնակցության վրա: Ես նաեւ ցանկանում էի նկարահանել մի հայկական ֆիլմ, որը հաճախ կդասառնեք դիտողին, կլինեք հուսադրող, եւ ամենակարեւորը՝ կլինեք այնպիսին, որին ոչ հայերը նույնպես կուզեին առնչվել: Անձամբ իմանալով, թե որքան դժվար է ոչ հայ ընկերներին Ցեղասպանության մասին ֆիլմի դիտման ամենազորն, որ միգրացի կարող եմ նկարահանել մի այնպիսի կինոնկար, որը հղաքս հայ տղաները մի փոքր ավելի հետ կարող են դիտել սալ իրենց ոչ հայ հարեւաններին: Դիտում եմ, սցենարի վերաբերյալ ամենազորաբան մեկնաբանություններից մեկն արեց մի գործընկեր կինոռեժիսոր, որն ինձ ասաց. «Գիտեմ, քո ժամանակակիցը միայն հայերի համար չէ, այն համընդհանուր ժամանակակիցն է, բոլորը կարող են կարգ զգալ դրա հետ»:

-Դու իրականացիր ոչ թե համատեղ արտադրություն, ինչը սղատելի էր, այլ հայկական արտադրություն՝ միջազգային կազմով: Ներկա լինելով նկարահանումներին՝ ինձ աստ սղավորեց բոլոր մասնակիցների բարձր որդեստիճանակազմը: Ինչպես ժամանակակից մասին:

-Ամբողջ դերասանական կազմն ու նկարահանող խումբը հայաստանցիներ էին: Բացառություն էին կազմում ես, գլխավոր օդերասոր Ղասեմ Էբրահիմյանն ու նրա օգնական Ռոդիքն Գաբրիելը, ինչպես նաեւ դերակատարներ Յոզեֆ Բյուրկերյանն Իսրայելայից, Նեյլի Ուիլյամսը եւ Միխայիլ Տրուխիմը Ռուսաստանից: Եվ այո, բոլորը չափազանց որդեստիճանակ էին, բայց նաեւ աստ ստեղծագործական մոտեցումներ էին հանդես բերում, ինչը միտ չէ, որ ժամանակակից ամենազորակազմի հետ աշխատելիս: Երբ ֆիլմում բոլոր մերգրավածներին իսկապես հուզում է աշխատանքի ընթացքը, դա կարող է հսկայական ազդեցություն ունենալ արդյունքի վրա: Հենց դա ես զգում էի՝ Հայաստանում աշխատելով, եւ դրա համար կուզեմ վերադառնալ ու ավելի աստ ֆիլմեր նկարահանել այնտեղ:

-Իրանահայ կինոռեժիսոր Անահիդ Աբադը մի առիթով ասել է, որ Հայաստանում ֆիլմ նկարահանելը եւ դժվար է, եւ հաճելի: Ինչպիսիք եք քո փորձառությունը: Իհարկե, նկատեմ չունենեք կորոնավիրուսի հետ կապված բարդություններ:

-Կինոարտադրության տեսանկյունից ես կասեի, որ Հայաստանում նկարահանելու դժվարությունը ինձնականում կապված է երկրի մեկուսացվածության եւ ենթակառուցվածքների բացակայության գործոնների հետ: Օրինակ՝ մեր նկարահանման

սղավարը նոր սանիֆի կարի ուներ, դերասանների համար նորաձեւ կցամեմեմներ չկային, նկարահանման որոշ սարքավորումներ զսանելի չէին երկրում: Բայց ինձ համար դրանցից ոչ մեկն էլ աստ կարեւոր չէին, այդ խնդիրները շուտով չեն լինի, երբ նոր ֆիլմեր նկարահանվեն Հայաստանում: Ինչ վերաբերում է նկարահանումների «հաճելի» հասկանքին, աստ աստ բան կարող եմ ժամանակ: Իհարկե, դերասանական կազմի ու նկարահանող խմբի հետ աշխատելը հիանալի էր, իսկ երեսուն ամիս արտադրության ցնցող էր (նույնիսկ համավարակի ժամանակ): Ասեմ նաեւ, որ այնտեղ կար ստեղծագործական ազատություն զգացում, որը դժվար է զսնել այն վայրերում, որտեղ կինոարտադրությունը չափից ավելի ինտենսիվացված է: Հայաստանը մի ֆիլմ «վայրի արեւմուտ» է. նույնիսկ սահմանափակ բյուջեով մեմ կարողացանք անել այնպիսի բաներ, որոնք դժվար կլինեին որիտե ստեղծում անել:

-Ո՞րն է եղել նկարահանման օրդեսում ամենազորից ժամանակ:

-Անկեղծ ասած, այնքան խեղճ բաներ են տեղի ունեցել նկարահանումների ժամանակ, որ դժվար կլինեք ընտել միայն մեկը: Հիտում եմ մի օր, որը բավականին յուրահասու էր ինձ եւ կարծում եմ՝ բոլորի համար: Նկարահանումները մեմ սկսեցինք 2020 թվականի մարտին եւ աստ օրդես աշխատանքից հետո սղիված եղանք դարձաք սալ համավարակի ժամանակ: Բոլորս երկու ամիս արգելափակված էինք ու չգիտեինք երբեք կարողանաք ավարել ֆիլմը: Ի վերջո իմացանք, որ մեզ օրդես եւ սալ աստ արեւմուտ մի ֆանի տեսարան նկարահանել սղավարում, քանի որ դրանք կարող էին կատարվել աստ սահմանափակ անձնակազմով եւ միայն մի ֆանի դերասաններով: Գալով նկարահանման հրապարակային օրդես բոլորս այնքան ուրախ էինք որիտե մարդկանց տեսնելու համար, բայց, ինչն ավելի կարեւոր է, նորից աշխատանքի անցնելու համար: Որդես կինոռեժիսորի մեմ երբեմն մոռանում եմ, թե որքան բախտավոր եմ մեր գործի մեջ: Աշխատում իմ ամենից նախընտրած վայրը նկարահանման հրապարակին է, որտեղ սղախաղարկում մարդկանց հետ ֆիլմ եմ նկարահանում:

-Իսկ երբ կարող է հանդիսատեսը վայելել «Ամերիկացին»:

-Այս սարվա վերջին: Մեկ ամիս առաջ եմ ավարել հետադարձությունը եւ այժմ նախատեսում եմ զնալ կինոփառատոներ՝ գովազդելու եւ վաճառելու ֆիլմը:

-Համոզված եմ, որ դեք է աշխատանքի աստ ուրիշ հայկական ժամանակակիցներ ժամանակ:

-Այո, բայց կարծում եմ, որ ավելի կարեւոր է այն, որ ես ուզում եմ ավելի աստ ֆիլմեր նկարահանել Հայաստանում՝ հայկական ու նաեւ՝ ոչ հայկական ժամանակակիցներ: Իմ երազմեմ է՝ օգնել Հայաստանում կինոարտադրության կառուցմանը, եւ կարծում եմ, որ որքան աստ կարողանաք մերկայացնել մեր երկիրն ու մեր մեկուսացված աշխարհին՝ այնքան լավ: Հայաստանում այնքան ստեղծագործական մեմոս կա:

-Վերջում մեջբերեմ 1994-ին, «Էմմի» մրցանակը աստելուց հետո «Լուս Անջելես թայմս»-ում քո մասին հրատարակված հոդվածում տեղ զսած քո խոսքերը. «Ես կարող եմ անել մի բան, որը ոչ բոլորը կարող են անել: Կարող եմ անել մի բան, որով կարող եմ անել, ինձ հետք այնպես չեմ վաճարում»: Կարծում եմ՝ քո ֆիլմով դու աղաջուցեցիր, որ արել ես մի բան, որը ոչ բոլորն են կարողացել անել:

-Օ, դա բավականին հավակնոտ հայտարարություն է: Բայց այո, ես սակավին այդ մեմն եմ: Որդես արվեստագետ՝ ես չեմ ուզում անել այն, ինչ կարող եմ անել որիտե: Եվ ես կարծում եմ, որ ի դեմս «Ամերիկացիի», ոչ միայն ինձ, այլեւ նախագծում ընդգրկված բոլորին հաջողվեց ստեղծել մի ֆիլմ, որը թե յուրահասու է, թե՛ կարեւոր:

Լուսանկարները՝ Շատր Մեակլի

➔ Ա - Ձեր բաժնեկական ճակատագիրը մեր երկրի ճակատագրին է մտնում, հիմնադրում ես, քո ձեռքերով արարում, հետո... հետո դա չի ներկայանում: Քաղաքացիները ծնողները մի քանի րոպեում:

- Ելի մի բաժնեկական անվան հետ է կապված իմ աշխատանքը: 1997թ. հրավիրվեցի Վիլյամ Սարոյանի անվան անգլիական բաժնեկական ընկերությունում՝ որպես գեղարվեստական ղեկավար՝ բաժնեկական երկրորդ կյանքի սալու մոդաակում: Դա կլինի երկրորդ բաժնեկական հայերեն եւ անգլերեն բեմադրված ներկայացումներով:

- Արդյո՞ք մենք ունենում ենք անգլերեն իմացող դերասաններ եւ հանդիսատես:

- Իհարկե ունենում ենք կային անգլախոս երիտասարդներ, որոնցից դերասաններ մի քանի կերտել ենք, անգլախոս հասարակություն կար, եւ արտասահմանցիներ: Երկու բեմադրություն ունեցանք անգլերենով՝ «Մաուզիկ» երկու անգամ խաղացիմ Ամերիկյան Համալսարանի դահլիճում, որը երկու հազար հինգ հարյուր հանդիսատես է տեսավ: Դահլիճը լեւի լեցուն էր, անգամ մտած էին անցումներում: Երկրորդ կոչվում էր «If» (եթե)՝ իմ գրած լեռնի հիման վրա, որը խաղացիմ Պասադենայի հանդիսատեսի բաժնեկական: Սա նույնպես նորարարական ներկայացում էր՝ լեռնի ներկայացումը մի քանի ասպեկտների մասին: Ամեն սեսիան սկսում էր If բառով, սեսիաններից մեկը նորեկյան մրցանակակիր Քիմ լինոգի «If» բանաստեղծության հիման վրա էր: Մենք մեք է ասպեկտներ, որ անգամ մեք մայմաններում, ոչ մի բանից կարող ենք բաժնեկական ստեղծել: Սարոյանի անվան անգլիական բաժնեկական դրամատիկական կարգավիճակ ուներ, որը կարող էր գոյություն ունենալ Հայաստանում:

- Ովե՞ր էին ձեր դերասանները:

- Խաղում էին Անանիա Շիրակացու անվան միջազգային հարաբերությունների համալսարանի անգլախոս ուսանողները, Արմինե Անդան, Ավո Խալաթյանը (Մաուզիկն էր), Հակոբ Գուլիկյանը, Տրդատ Մակարյանը, երաժիշկներ Դավիթ Դրամբյանը, Արա Աթայանը եւ այլ: ԱԷԼՏԱ անգլերենի ուսուցիչների միավորումն էր մեք հետ (կազմակերպչական, լեզվի ձգտումներ հարցեր): Ես աշխատել էի երիտասարդների հետ ու նրանց դաստաստել, ինչպես ժամանակակից «Խեղկականների դրոշմ» ներկայացման երիտասարդներին՝ ինձ հարկավոր դերասանախումբ կերտելով:

- Եթե չեն սխալվում, բաժնեկական դարձյալ կարճ կյանք է ունեցել, ինչո՞ւ փակվեց:

- Այո, բաժնեկական լուծարվեց 2001 թ.: Կրկին սարած չունենալու խնդիրն էր, որն իմ դասկերպարած բաժնեկական դարազայում շատ կարեւոր հանգամանք է: Ինչու, հետագայում աշխատել եմ Իգիթյանի բաժնեկական: Հաջորդը Սանիալավկու անվան ռուսական դրամատիկական բաժնեկական համագործակցությունն էր՝ Ալեքսանդր Գրիգորյանի հրավերով: Առիթը՝ Պուլկովի մահվան 200 տարին էր, որը համարում եմ, որ ամենաուժեղ Պուլկովի կենսագրությունն է ու նրա հանձարեղ տրեգիան, որպես թեմա դարձրի Պուլկովի կյանքի վերջին 36 ժամն ու կենսագրական լեռնի գրեցի՝ բացառապես հիմնված Պուլկովի լեռնի լեռնի վրա: Այն բոլորովին մեր մոտեցումներով մի բեմադրություն դարձավ: Այն անվանվեց բաժնեկական հեռանկար երկարատեւ օրը, որը սակայն թափուր չի եղել, քանի որ դարձյալ ստեղծագործական էր աշխատանքս՝ հեռուստատեսային նախագծերում:

- Իսկ զուգընթաց բաժնեկական այնուամենայնիվ լեռնի չէ, ընդունված մոտեցում կա՞ որտեղ կայանում է հանդիսակարգը, կա հանդիսատես, կա բաժնեկական:

- Միզուցե՞ք բաժնեկական: Թաժնեկական ամոթալից էր մի քանի անգամ, սնտուրություն, արտադրամասեր: Դրանք մայման-

ներ են՝ նորմալ ստեղծագործելու համար, եթե ուզում ես լուրջ բաներ անել:

- Դուք ավելի համակարգային մոտեցում ունե՞ք բաժնեկական ասվածին:

- Այո, մեկ բեմադրությունը բաժնեկական է: Եթե ես բեմադրում եմ, ուրեմն կան ժամանակակից եւ այն, ինչ սկսել էի, կան նոր բան եւ սկսում՝ իմ բաժնեկական, իմ դերասաններն էլ թեմա հետ, իմ ստեղծած դրամատիկականներում: Եթե ես ամեն անգամ նոր բաժնեկականը հավաքեմ, իմ դերասանը չի խաղա այն, ինչ ինձ հարկավոր է, նա կանի այն, ինչին ունակ է, նոր շնչի մասին խոսք լինել չի կարող:

- Իսկ այսօր ինչո՞ւ բացել նոր բաժնեկական, ո՞ր դեպքում այն կգործի:

- Թաժնեկական կգործի այն դեպքում, եթե դերասանը ունենա հեռանկար: Այսօր դերասանը ավելի մի քանի անգամ, քան երբեք: Նա մեք է ֆիզիկական մեք դաստաստակություն, լայն աշխարհայացք եւ խորը

- Իսկ ինչո՞վ շահագրգռել օտարերին՝ մեր երկրի բաժնեկական զարգացնելու համար:

- Հարցն այլ կերպ դնենք: Ես համագործակցության ծրագիր եմ առաջարկելու այդ երկրներին, փորձի փոխանակման, փոխադարձ այցելությունների, միմյանց մշակույթներն ու բաժնեկական ուսումնասիրելու, միասին բեմադրություններ անելու: Իհարկե հրաշալի կլինի, որ հայ բաժնեկական էլ մասնակցեն այս գործին: Մենք չենք կարող փակ համակարգ լինել, եթե մշակույթային փոխհամագործակցություն չլինի, մենք կճանաչենք:

- Սացվում է մի տեսակ ազգերի բաժնեկական:

- Այո, համաշխարհային բաժնեկական:

- Իսկ հանդիսատեսի հարցը:

- Մենք մեք է ստեղծում մեր հանդիսատեսին: Պեք է կրթում նրանց, դա առանձին աշխատանք է, որ սարվել է բոլոր քա-

րաժեսությունները: Առհասարակ, բաժնեկականը մեք է մեք չլինեն մեք մյուսին, դրանք մեք է շատ սարքեր լինեն, այլապես անիմաստ է դրանց գոյությունը: Եթե այս մեք աշխատեց, սա մոդել է դառնում: Այ այդ ժամանակ թող փակեն մեքական բաժնեկականը, եւ այս մոդելը ներդրվի:

- Կա՞ն մեք բաժնեկական նախաժողով, որից ներկայացվել է:

- Ես սարքեր երկրների փորձն եմ ուսումնասիրել, բայց այս մաստաբի չկա ոչ մի տեղ: Մեք հիմնականում իմ մտադրություններն են: Մենք մեք է փորձենք «խեղճ եմ, աղիք եմ» կարգավիճակից դուրս գալ, աշխարհում ոչ ոքի մեք չէ, որ մենք լավ լինենք: Մենք ոչինչ չենք խնդրում, այլ փնտրում ենք մշակույթային զուգահեռներ, գիտական աշխատանք սանում, որը փոխհամագործակցություն կլինի երկու կողմիս էլ:

Տվեք ինձ դատարկ տարածություն եւ ես այն կլցնեմ բովանդակությամբ

գիտելիքներ ունենա, արվեստի արհեստին փայլուն տիրապետի, հետաքրքիր մեք է գնահատվել եւ իմանա, որ հեռանկարներ կան իր առջեւ: Իշխանությունները մեք է տեսնեն դրա անհրաժեշտությունը, գիտակցեն՝ բաժնեկական եւ մեքություն կաղն ինչպիսիքն էր մի քանի լինի, բաժնեկական ինչպիսիքն էր մեք է ծառայի իր երկրին:

- Այսօր դարձրե՞ք բաժնեկական եւ երկրում եղած բաժնեկականները փակվելու մասին, միսքն այն է, որ մեքությունը ֆինանսավորի երկու-երեք բաժնեկական, մյուսներն իրենց գոյատեւելու կերպը գտնեն: Ի՞նչ հեռանկարներ կարող են լինել մեք մայմաններում:

- Այսինքն՝ կոմերցիոն բաժնեկական դառնա: Իսկական արվեստը կոմերցիոն լինել չի կարող: Եվ չի կարող միսքանի լինել երկրին:

- Ուրեմն ի՞նչ անել: Իմ դասկերպարում՝ նախ մեք է լրջորեն մշակվեն այն մեքականները, որոնց միջոցով մեք այլ կառավարման համակարգ կներդրվի, աղա նոր՝ անդեղ եղածը:

- Այո, հասկապես հաճախ առնելով սկյալ երկրի առանձնահատկությունները: Թաժնեկական սկյալ երկրի համար է եւ նրա ընդերքից: Ես մեքանախոս մի քանի նախագծեր եմ մշակել, դրանցից ամենամեքն է մասին կուզելի խոսել: Այն շահույթ չիտեսողող եւ ոչ մեքական նախագիծ է: Բայց սկսելու համար առաջին քայլը մեք է մեքականը անի, մեքականը մեք է մասնակցի՝ սարածք սրամարտելով. մեր երկրում բազում շենքեր կան, որոնք սանյակ սարիներ մեքել, փեք են չափագործելուց: Ընդամենը մի դասարկ սարածություն է հարկավոր, որը մեք կլցնենք բովանդակությամբ: Այդ սարածից հետո հիմնադրամ է ստեղծվում: Մեքանով ֆինանսավորվում է ողջ այս համալիրը՝ բեքը, որը հազեքած կլինի ժամանակակից տեխնոլոգիայով, նաեւ ուսումնական, գիտահետազոտական կենտրոն կլինի, կունենա ստուդիա, արտադրություն, փորձատեղի, փոփոխելու հարանում արտերկրից եկած գործիչների համար: Զանի որ մեք ֆաղափարության օրհան ենք, շահագրգռող սարածք ենք ստեղծում աշխարհի բաժնեկական ոլորտի ներկայացուցիչների համար: Սա կլինի միջազգային նախագիծ, որը կառաջարկվի սարքեր երկրների, որպեսզի հիմնադրամը լցվի նաեւ նրանց միջոցով, ներդրում ունենան: Կանենք կոմերցիոններ, սիմպոզիումներ՝ մեր բաժնեկական զարգացնելու համար:

Լուսանկարների հեղինակ՝ ԳԵՐՄԱՆ ԱՎԱԳՅԱՆ

ղափարները երկրներում: Հիմնարկներում տեսնելուց ստեղծողն է: Պեք է իմանալ, թե որ հանդիսատեսին ինչն է հետաքրքրական, թիրախային աշխատել նրա հետ, որ բաժնեկական ձգի մարդկանց դեքի իրեն: Ես բաժնեկական կառաջարկեմ հանձնաժողով ունենալ կազմված՝ ազգագրագետ, բաժնեկական, դաստաբան, բանասեր, էթնոհոգեբան, բարձրագիտություն եւ այլ մասնագետներից: Ամեն մեքն իր գործառույթը կունենա: Ուսումնասիրություն կարվի՝ ինչո՞ւ բեմադրել այս մեքը, ոչ թե այն, ինչո՞ւ այս օրը, եւ այս դրամային: Կմշակվի ֆաղափարություն:

- Արդյո՞ք մեր երկրի մայմաններում իրագործելի է սա համարում:

- Գիտեք, անցել են այն ժամանակները, երբ համարվել ենք, փոխգիտման գնացել, եթե ուզում ենք որդեգրենք արտադրամ, լավագույն մայմաններ ենք մեք: Օրինակ, լավ վարձարել դերասանին, որ չգնա սերիալում խաղալու, որ նա ժամանակ ունենա ֆրանսյան աշխատելու իր մարմնի վրա, կրթություն ունենա դերասան: Դրա համար էլ հիմնադրամով է մեք աշխատել: Մշակույթի արտադրամ հասկացություն կա. Ֆրանսիան իր մշակույթը կրթի Հայաստան, Ռուսաստանը՝ իրենը, Գերմանիան՝ իրենը, մեք էլ մերն ենք ցուցադրելու: Մշակույթային փոխհամագործակցություն միտ էլ եղել է, ուղղակի մեք է թեմ աշխատել: Սա մեք ծավալի ծրագիր է: Կլինի սնորհների խորհուրդ, գեղ. ղեկավար, հրավիրյալ ռեժիսորներ, առանձին նկարիչների մաս, երաժեսական մաս, որտեղ կուսումնասիրվեն ազգային, հայ եւ արտերկրի էթնիկ ե-

հանքերասար բացատրել նրանց, հիմնավորել, քանի որ անբողջովին դասկերպարում եմ եւ իրատեսական եմ համարում: Պարզ դասառնելով հիմա ամենակարեւորը չեն բացի, կմանրամասնեն, երբ հանդիպեն նրանց հետ:

- Ձեք հետ կարելի է անվերջ գրուցել բաժնեկական թեմաներով, եւ թվում է՝ գրուցը կիսատ մեք, բայց որպես դրամատուրգ երկու հարց, այնուամենայնիվ, չսալ չեն կարող: Ի՞նչ դեք միսքն ունենա ժամանակակից հայ դրամատուրգի այդ բաժնեկական եւ ինչպե՞ս է վերաբերվում ժամանակակից այն ներկայացումներին, որոնցում հնարավոր չէ դաստաբան գտնել:

- Սյուժեն բաժնեկական ամենաբարձրն ու կարեւորն է: Այսօր մի համաշխարհային միտն կա՝ անել այնպես, որ հանկարծ իմաստ չլինի, դա նրանից է, որ դարձապես չեն կարողանում դաստաբան դաստել, որ կարողանաին՝ կանեն: Ինչ վերաբերում է դրամատուրգիային, որպեսզի բաժնեկական լիարժեք լինի, դու փոքր միտն ունենա: Թաժնեկական թերի է, եթե միայն դրսի դրամատուրգիայի հետ է աշխատում: Համագործակցությունը ներսի դրամատուրգների հետ դարձապես է լինելու: Շեք-դրո, Լոմե դե Վեգան, Բեքթոնը, Մոլիերը, Բեքթոնը, Գեղերոդը ու էլի շատ շատերը, բոլորը բաժնեկական են գրել, դրամատուրգն այդպես միտն աշխատի ռեժիսորի հետ, միասին մեք է ստեղծել մեքը, հասնեն փափագելի արդյունքին: Միայն ռեժիսոր-դրամատուրգ համագործակցությունը կփրկի հայ բաժնեկականը:

ՍԵԼԻՏԱ ԴՈԼՈՒԽԱՆՅԱՆ

ԳԱՍ թղթակից անդամ

Գիտական մեծարժեք նոր ու սկզբնապես զիբ է հրատարակել բանագիտության դոկտոր **Վերժինե Սվազյանը**: Հավանաբար նախախնամությունը նրան մանուկ հասակից նախադասաբար էր 1915 թ. Հայոց ցեղասպանության վերադարձների եւ նրանց սերունդների հիշողության մեջ դաստիարակված ազգային արհեստների, նաեւ ազգային ձեռքբերումների ու թանկագին հուշերը մարդկությանը ի դասի սալու համար: Սվազյանը բանագիտական ասպարեզ է մտել **Սարգիս Հայկունու** կյանքն ու գործը լուսաբանող գրքով (1973 թ.), եւ ահա այսօր նա ունի սեփական աշխատանքային ստեղծած մի դասկառնական գրադարան: Նրան ենք դարձնում այսօր սեղանին ունենալու համար Արցախ-Ուսիկի հայ ժողովրդական հեփաթները (1973 թ.), նաեւ Մեծ Հայքի այլ նահանգների՝ Տարոն-Տուրուբերանի (1984 թ.) եւ Վան-Վասպուրականի (1998 թ.) հեփաթները: Դրանց հաջորդում են Մուսա լեռան (1984 թ.), Կիլիկիայի (1994 թ.), Պոլսահայության (2000 թ.), Ռուսաստանի հայության (2020 թ.) բանահյուսական ստեղծագործությունների հրատարակումը:

Պատմական արժեքի առումով եզակի են այն ջանքերը, որ գիտնականը գործադրել է աշխարհի տարբեր երկրներում ապրող ցեղասպանության վերադարձների վկայությունները գրանցելով եւ դրանք ոչ միայն մեզ՝ հայերիս, այլեւ աշխարհի մարդկությանը ներկայացնելով: Ցեղասպանությունը վերադարձների վկայություններն ամփոփող գրքերը լույս են տեսել նաեւ անգլերեն, ֆրանսերեն, ռուսերեն, գերմաներեն, թուրքերեն լեզուներով: Գրքերի մեծագույն մասը հրատարակել է ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատարակչությունը: ԱՄՆ-ում 2006-ին լույս տեսած աշխարհի բանահյուսությունը ներկայացնող հանրագիտարանում «Հայաստան» հոդվածի հեղինակը վերսին Վերժինե Սվազյանն է (սեյ The Greenwood Encyclopedia of World Folklore and Folklife, volume 2, pp. 357-372).

Ահա այս հարուստ ինֆաստեղծ գրադարանին բանագետն ավելացրեց նոր գիրք՝ «**Ամերիկահայոց բանավոր ավանդույթը ժամանակի հոլովույթում**» խորագրով (904 էջ): Գիրքը բացվում է «Հայերի սեղաբաժնունը Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում» բաժնով (բաժնեզր կազմել է **Համլես Սարգսյանը**): Հասոն ավարտվում է «Ամերիկահայոց Երջանուն սարածված ժողովրդական կատարումներ» ձայներիզով:

Գիրքը երկլեզու է՝ հայերեն ու անգլերեն (թարգմանիչ՝ **Տիգրան Ծուլիկյան**): Դրանում, բացի գիտական գրականության համար դասադիր ու բազմաստակ ցուցիչներից, կան նաեւ բանասացների լուսանկարներ (էջ 836-850): Լուսանկարները՝ հայերեն ու անգլերեն, ծանուցում են լուսանկարի սիրոջ անուն ազգանունը, ծննդյան թվականը, բնակավայրը:

Գրքի խմբագիրն է եղել երջանկահիշատակ բանագետ, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ **Սարգիս Հարությունյանը**, որը «խմբագրի կողմից» խոսքն ավարտում է հեփաթնալ եզրահանգումով. «Սույն գիտական աշխատությունը մինչեւ օրս հայ բանագիտության դաստիարակման մեջ առաջինն է, որ նվիրված է հայ սփյուռքի մեծագույն համայնքներից մեկի՝ ամերիկահայոց բանավոր ավանդույթի գիտական համակողմանի ուսումնասիրությանը, որն իր դասմանաչափական արժեքով հայ ժողովրդի արդի մշակույթի դաստիարակման մեջ կարեւոր եւ բացառիկ արժեք է ներկայացնում» (էջ 7):

Գրքի սկզբում կա «Ներածություն»

բաժինը, որում ներկայացված է հասոքի նյութերի մասուցման հեփ կաղված հեղինակային գիտական մոտեցումները:

Գրքի առաջին բաժինը՝ «Պատմագիտական ուսումնասիրություն», ունի չորս ենթաբաժին:

Երկրորդ բաժինը բաղկացած է սկզբնաղբյուրներից՝ վկայություններով Ցեղասպանության ակամաստների ու նրանց ժառանգների, նաեւ բանահյուսական ժանրերի առանձին տեսակների նյութերի բաժանումով՝ հեփաթներ, առակներ, կենդանական գրույցներ, բարոյախրատական գրույցներ, դասական գրույցներ, կենցաղային գրույցներ, հայեր բնօրրանում, հայերը գաղթաբարհուն, հայերն Ամերիկայում, հայրենադարձներ, զավեցական գրույցներ, նորեկողները խորհրդային հայրենիքում, հայաստանցիներն Ամերիկայում, ամերիկահայոց դասական երգեր, որոնք ներկայացնում են Հայոց ցեղասպանությունը (1915-1923 թթ.): Նաեւ որքի ու որբանոցի, հայրենագրկումի, դանդիսեանով:

Հայ բանագիտության նվիրյալի նոր գիրք

տության, հայրենադարձության, մանկության, սիրո եւ ընտանիքի, կենցաղի, խրախճանքի, ազգահավաքի ու հայրենասիրական երգեր:

Խիստ ուշագրավ է ամերիկահայերի իմաստասիրությունների բաժինը, որում կան առած-ասացվածքներ, իմաստուն մտքեր, հանելուկներ եւ նման դրսեւորումներ: Գրքում տեղ են գտել ամերիկահայերի տոները ներկայացնող բաժինը, նաեւ երգերի նոսագրությունը:

«Պատմագիտական ուսումնասիրություն» բաժնի սկզբում դրված է ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս **Էդվարդ Ջրբաբյանի**՝ Սվազյանի բանագիտական գործունեությանը սված հեփաթնալ ճգնաժամահասկանը. «Վերժինե Սվազյանի բազմամյա բանահավաքական ու բանագիտական աշխատանքն իր մեթոդական նոր մոտեցումներով եւ ծանրակշիռ արդյունքներով նոր խոսք է հայ բանագիտության ասպարեզում: Նա իր բանահյուսական հարուստ ու բազմաժանր նյութերի եւ Հայոց ցեղասպանության ակամաստ վկաների դասման հուշերի բնագրագիտական իմաստավորմամբ ու մանրագրկին ֆնանկումներով, իր նախադեղը չունի ընթացիկ հարյուրամյակի՝ 20-րդ դարի արեւմտահայ բանավոր ավանդության հավաքման եւ ուսումնասիրման դաստիարակման մեջ» (էջ 11):

Նախաբան այս կարեւոր գրքի առանձին բաժիններին անդրադառնալով՝ նշենք, որ Սվազյանի գիրքը փաստացի նյութերի հիման վրա առաջադրում է մի սրբազան դասգամ՝ հայը հայ է հայրենի հողի վրա, ինչդեպ Սեփանոս Նազարյանը կատարել է հայն օտարության մեջ հավասար է ծովի մեջ մի կաթիլ ջրի: Այս գիրքը ինչ-որ առումով նաեւ Շահան Շահնուրի «Նահանջը առանց երգի» գրքի խորհուրդն ունի՝ զգուշացնում է օտար երկրում հայի ուծացման մասին:

Ըստ ամերիկահայոց վկայությունների է շարադրված «Հայերն Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում» բաժինը, որը փաստավավերական հիմքով է ստեղծված ու տեղեկատվական յուրօրինակ հանրագիտարան է: Դրանից իմանում ենք, որ առաջին հայը, որը ոսփ է դրել Ամերիկայի ԱՄՆ-ի հողի վրա, եղել է Ջոն Մարտին հայը՝ 1618-ին: Հետո 1653-ին երկու հայ վարդապետներ Վիրջինիայի գաղութի ղեկավարի հրավերով հրավիրվել են Ամերիկա՝ շեռամարտությունն ու մեծախաղաղությունը զարգացնելու նպատակով:

XIX դարի 30-ական թվականներին հայերը Կիլիկիայից ու Արեւմտյան Հայաստանից Ամերիկա են մեկնել բողոքական միսիոներների գործունեության հե-

տեանով: Հետագայում հայկական տարրը սկզբնապես է Համիդյան ջարդերի ու հասկաղես Հայոց ցեղասպանության դասճառով: Այդ հայերը կրթվել են ու Միացյալ Նահանգներում դարձել հայրենի դեմքեր: Դրանցից մեկն է «փմիկոս-գյուտարար **Քրիստոֆեր Տեր-Սերոբյանը**, որի հնարած կանաչ եւ սեւ ներկերի բաղադրությունը մինչեւ օրս անհնար է դարձնում ամերիկյան դրվարի մեկնումը» (էջ 13):

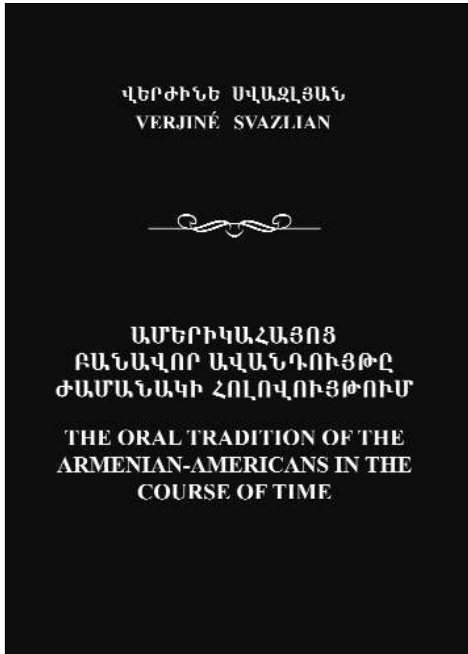
Սվազյանը ներկայացնում է ԱՄՆ-ում բացված առաջին հայ եկեղեցիների ու դպրոցների համառոտ դաստիարակումը: Դրանց զուգահեռ շարադրվում է հայկական միությունների կազմավորումը այդ երկրում: Չափազանց հետաքրքրական են ամերիկահայեր **Բարբարա Չուգասրդյանի** ու **Հարութ Սասունյանի** ինֆակենսագրական հուշատարանները:

Երջուկի Բարբարա Չուգասրդյանը (ծնվ. 1946 թ., Սան-Ֆրանցիսկո) 2008-ին Ֆրեզոյի իրենց առանձնասանը, ազատություն տալով իրեն սանջող մտե-

Հարցազրույցում կա հետաքրքրական փաստ: Ժնեկ ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների բաժանմունքում Սասունյանը ելույթ է ունեցել՝ դասադարձելով Սուրբ Գայիթի հայության ջարդերը. «Հաջորդ օրը, երբ ելույթները սկսան, հերթը հասավ ինձի, սկսա դասադարձել Սուրբ Գայիթի դեմքերը: Ան ժամանակ բացառիկ բան մը դասադարձել. Սովետ Միության ամբողջ դասվիրակությունը ոսփ կանգնեց եւ հեռացավ ՄԱԿ-ի շենքից» (էջ 417):

Հարութ Սասունյանը եղել է Ջրբ Ջրբոբյանի հիմնած «Լիմսի» հիմնադրամի փոխնախագահն ու ներկայացնում է, թե ինչ կապակցական գումարներ է փոխանցվել Հայաստանին եւ Արցախին: Ջրբ Ջրբոբյանը, իմանալով Լիբանանի հայկական վարժարանների նյութական ծանր վիճակի մասին, 28 հայկական վարժարանների օգնություն է ուղարկել չորսուկես միլիոն ամերիկյան դոլար (էջ 418):

Ուսանելի է **Ջեփ եւ Եվա Սեծոբյան** ամուսինների դեղի Հայաստան ունե-

ցած վերաբերմունքը, որոնք հաճախ եկել են Հայաստան: 2012 թ. մայիսին ՀՀ նախագահ **Սեփ Սարգսյանը** Ջեփ Սեծոբյանին՝ հայրենիքն մասուցած ծառայությունների համար դարգուշակել է «Մովսես Խորենացի» մեդալով:

Եվա Սեծոբյանը, որը հիմնադր ձայն ունի ու երգում էր, դասմուն է Բոստոնի իր մանկության օրերի հիշողությունների մասին, որոնցում Սովետական Հայաստանն ունեցել է իր դասվավոր տեղը. «Պատերազմն վերջը՝ 1945-ին, ես հազիվ 14 տարեկան էի, երբ սկսած եմ բեմերու վրա հայկական երգեր երգել: Լավ ձայն ունեի, եւ ինձի կսիրեին: Մեմ հայկական ձեռնարկներ կկազմակերպեիմ, ինչդեպ, օրինակ, Հայաստանի սովետականացման տարեդարձը՝ նոյեմբերի 29-ը, ամոլայման ամեն տարի կնեցեիմ: Տեղի հայերը կհավաքվեին մեծ դահլիճի մը մեջ, աղվոր հայկական երեկո կանցկացնեիմ: Հաս լավ դարի խումբ ունեիմ» (էջ 393):

Բազմաթիվ են Սվազյանի գրառած ցեղասպանություն վերադարձների վկայություններն ու իրենց հայությունը դասողանած անհասների հարցազրույցները:

Հիմա մեր հայրենիքի այս ծանր օրերին՝ Շուշի ու Հադրութի կորստից հետո, լսում ենք, որ թուրքական «գործ գայլեր» կոչված բռնություններ կատարող զինվորականները հայսնվել են Շուշիում: Սվազյանի գրքում կա «Թուրքերն ծագումը՝ գործ գայլը» գրույցը: Նրանում ասվում է, թե թուրքերը մոնղոլական ծագում ունեն եւ եկել են Չինաստանի կողմերից: Այդ ոչնչությունը մի օր գործ գայլ են տեսնում ու իրենց ձիերի վրա մսած հեփտում են նրան: Գործ գայլը գայլիս է Հայաստան, իրենք էլ նրա հեփաթն գայլիս են Հայաստան: Տեսնում են լավ երկիր է, մտածում են մնալ այդտեղ: Դրանից հետո իրենց խորհրդամիջը դարձնում են Գործ գայլը: Թուրքերը սկսում են ձնեցել հայերին, ծանր հարկեր են դնում նրանց վրա, սղանում են, այրում են: Հետո սկսում են փախցնել մինչեւ տարբեր տարեկան փրկանքային ջոկանքներին, թլփատում են, իսկանցնում, փոխում նրանց լեզուն ու դարձնում են ինչդեպի: Թուրքերը հայերին արգելում են հայերեն խոսել, մինչեւ իսկ հայերեն խոսելու համար կտրում են լեզուն: Հիմա էլ Թուրքիայում, հավասարիմ իրենց նախնիներն դասում ու բռնի ավանդույթներին, կա «Գործ գայլեր» անունով երիտասարդական հետադիմական կազմակերպություն (էջ 439):

Բանահյուսական որոշ միավորներ, ըստ երեկույթին, հայկական միջավայրում թափառող սյուժեներ են: Ինչդեպ, օրինակ, «Թագավորն ու աղվար», որը

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

դժոխ, դրոժխուր

«Երբ չեն կարողանում գրոհել մտքի վրա, գրոհում են մտածողի վրա»:

Պոլ Վալերի

Կարելի է վստահ արձանագրել. հայերը դասնությունից հաստատ դասեր չեն փառում: Ամեն անգամ հենց աշխարհափոխական թնջուկներում խճճվում ենք, սկսում ենք չհասկանալ, թե ինչ է կատարվում: Երբ մեկն ասում է միայն Ռուսաստան, երկրորդ Ուկրաինայի դրոշմ է թափահարում, երրորդը թուրքերին է աչքով անում, հինգերորդը գոչում է՝ Մահ կամ ազատություն, վեցերորդը՝ Սերից խոսում, իսկ հազարները ֆեյսբուքում իրար միմյուցին են ծամում, թե Կարսի ու Կիլիկիայի մասին կարողալու ժամանակն է:

Հավանաբար աշխարհում մեր նման միամիտ ու կարճատև ժողովուրդ էլ չկա, որ այսպես կուրորեն ու խաղաղ զնա դեմոստրիսակ ցեղասպանություն: Ընդհանուր վարձկան մեր երեւանցիները համառորեն աղափարում են մեր դասնությունը, վարկաբեկում մեր հերոսներին ու հաղթական անցյալը: Ջանք ու եռանդ չեն խնայում ոչ միայն զրկելու մեզ մեր դասերից ժառանգած ամեն ինչից՝ հողից, ջրից, լեզվից, մշակույթից, այլ նաեւ ջնջելու մեր հիշողությունից մեր ողբերգությունը՝ հայերի դեմ իրագործված ցեղասպանությունը, եւ կրկին ուզում են մեզ Դեր Զորի անադատ անել:

Իսկ մենք սեւ ու սոսիսակի բաժանված իրար ենք ուսում, որովհետեւ այդպես էլ դեռություն չդարձանք: Չօգտագործեցինք մեզ սրված բացառիկ հնարավորությունը: Ընդհանուր կեցիկն աղբյուր ենք անձնական-ընտանեկան ու գավառական-«հայրենակցական» կյանքով՝ ինչպես սովոր էինք դարեր ի վեր: Ազատագրված սարածները դարձան թալանախնդիր սեփականությունը: Վերաբնակվողներին հասկացրինք ամենավատ դասնականները: Համարյա չկային դեռականամեծ անհասներ ու խմբեր, էլ չեն ասում դեռական կառույցներ: Հիմա արդյո՞ք կծնվի ֆաղափացի, որի լինելության իմաստը դեռություն կերտելու գաղափարը կլինի, դեռական շահը եւ նոր միայն անձնական-ընտանեկան աղափարությունն ու բարեկեցությունը: Զարգացի, որն սթափ կզնախափ իրավիճակը եւ վստահաբար, հստակ՝ աղափարելիության մակարդակով կհուճի գոնե առաջին մի ֆանի ֆայլերը: Ես անձամբ դաստատ եմ միանալ նրան: Հարկավոր է վերջապես ըմբռնել, որ անհրաժեշտ է վճարական լինել, որ հարկավոր է կայանալ որդես ֆաղափացի, որի գերագույն նպատակը դեռականակերտությունն է:

«Կոկա-Կոլա» ընկերության նախկին գործադիր սնտեն Բրայան Դայնսոնն իր մի երեսուն վայրկյանանոց ելույթում ասել է. «Կյանքը խաղ է՝ կազմված հինգ գնդակների ածադարությունից: Դրանք են՝ աշխատանք, ընտանիք, առողջություն, ընկերներ եւ հող: Ձեր խնդիրն անընդհատ այդ գնդակները վերելու է. աշխատանքի գնդակը ռեզիստ է. եթե հանկարծակի այն զգեք, նորից վեր կբարձրանա: Իսկ մնացած չորս գնդակները՝ ընտանիք, առողջություն, ընկերներ եւ հող, աղափար են: Եթե դրանցից մեկը դասափառ զգեք, այն անվերադարձ կփչանա՝ կխաղաղվի, կձափ, լուրջ կվճարվի կամ էլ ջարդաբեր կլինի: Պետք է դա գիտակցել եւ այնպես անել, որ դա ճեղքի չունենա»: Առանց երկմտելու ես կավելացնեի վեցերորդն ու ամենակարեւորը՝ հայրենիքի գաղափար-գնդակը, որն այդ շարքում ամենաբեկուն ու ամենանուրբն է եւ որ զգելուց կորցնում ես առիավես ու անդարձ: Այնպես որ հարկավոր է միտք առավել արդյունավետությամբ աշխատել, ժամանակին տուն վերադառնալ եւ անհրաժեշտ ժամանակը հասկանալով բոլորին,

Հայն առաքելություն ունի

բայց ամենակարեւորը՝ մայր հայրենիքին: Զանգի որ արժեքն արժեւորվում է միայն այն ժամանակ, երբ այն գնահատում են: Իսկ այսօր կարծես այնքան էլ չենք գնահատում մեր մեծագույն արժեք-հայրենիքը ու զբաղված ենք ամեն ինչով, բացի այն դասերից-դասերիցաներից...

Օրերս թեմամբն Ասկերանի սահմանին, Փառուսի գյուղի մոտ դիրք է գրավել Զարազկի բարձունքի վրա, որը հնարավորություն է սալի վերահսկել ամբողջ Ասկերանի շրջանը՝ մինչեւ Սեփանալեք: Փոխանակ ազգովին փորձենք ել գտնել, հերթական անգամ չսխալվել ու չկորցնել, ֆափ ու ֆրիճիկով, ջանադրաբար սոցցանցերում իրար ենք մեղադրում-վասաբանում: Զանգի որ այդպես էլ չհամախմբվեցինք, ֆանի որ ներքին սարքեր ճակատներում առկա են՝ ա) ուժեր, որոնք Արցախում ճեղքի ունեցող ունեն իրադարձություն համարում են ռուս խաղաղափորների խնդիրը, բ) ուժեր, որոնք հակառուս են եւ ամեն ինչ կաղում են ռուսական խաղաղափորների անգործության հետ, գ) ուժեր, որոնք այն թյուր հիմնավորումն են բերում, թե Ադրբեջանը օգտվելով Ռուսաստանի՝ Ուկրաինայում իրականացնող «հասուկ գործողություններից», առիթից օգտվելով այստեղ եսկալացիա է հրահրում, դ) ՀՀ իշխանությունները իրականացնում են թափուկ ծրագրեր, որոնց մասին դասնականավորվել են հակառակորդ կողմի հետ եւ այլն:

Այս սեսակետներից որեւէ մեկի լիարժեք ճշտությունն ամբողջապես առայժմ հնարավոր չէ աղափարել, ֆանի որ այդ մասին աղբյուրները գաղտնի են դառնում, հակառակորդ կողմերն էլ որեւէ բան չեն բարձրաձայնում, եթե բարձրաձայնելիք բան ունեն: Փորձենք դիտարկել այդ սեսակետները եւ կատարել սրամաբանական եզրակացություններ:

Նախ՝ արձանագրենք, որ բոլոր միջադեպերը՝ ինչպես Արցախ-Ադրբեջան շփման գծում, այնպես էլ Հայաստան-Ադրբեջան սահմանագծում, Բաքվի վարչազնային շրջանի օղակներն են: Բաքուն իր մտաւետումից չի շեղվում: Թերեւս նորություն է այն, որ ռազմական ոսնձգություններին ավելացել են նաեւ մարդասիրական աղետի գոյացմանը միջված գործողությունները եւ այս բոլորը դաստրազմի արդյունքները իրավականորեն ամրագրելու ճնշանիցներ են:

Բնականաբար հարց է առաջանում՝ Ռուսաստանը չի՞ ուզում, թե՞ չի կարողանում վերահսկել իրավիճակը: Կարծում եմ, որ նախ հարկավոր է, որ մինչեւ խաղաղության համար բանակցություններ սկսելը, առաջադրել մինչ այժմ կայացած համաձայնություններն իրականացվեն: Գիտենք, որ խաղաղության գործընթացի հիմնական դրույթը նույնպէս 9-ի հայտարարության 9-րդ կետում է ամփոփված, բայց մինչեւ 9-րդ կան 7-րդ եւ 8-րդ կետերը, որոնք չեն իրականացվել:

Փախսականներն ու տուժածները չեն վերադարձել, չեն վերադարձվել ռազմագերիները, դասիկող անձինք եւ զոհվածների աճյունները: Ավելին, Բաքուն մարդասիրական աղետ է ստեղծում, սահմանային միջադեպեր, ներխուժում է հայաստանյան եւ արցախյան սարածներ: Այսինքն՝ երբ նախապես դասնականավորված չի իրականացվում, ինչպէս է հնարավոր անցնել ավելի սարածուն համաձայնությունների: Այնպես որ, եթե արդյունքում եմ, խաղաղության բանակցություններ սկսելուց առաջ դեռ Եւրոպայում եւ Եւրասիայում արդարեւ անհրաժեշտ է առիթից օգտվել:

Ադրբեջանը օգտվում է առիթից, որ Ռուսաստանը զբաղված է ռուս-ուկրաինական հակամարտությամբ եւ հայաստանյան ու արցախյան ուղղություններով փորձում է իրականացնել Շուշիի հռչակագրով համաձայնեցված կետերը: Այնպես որ, արցախյան միջադեպերը եւ գազար խողովակի խափանումը ուղղված են ինչպես Արցախի, այնպես էլ Ռուսաստանի դեմ, ֆանի որ դեմքերն արձանագրվում են ռուսական խաղաղափոր առաքելության գոտում: ՌԴ ԱԳՆ-ի արձագանքն էլ հասցեական չէր, ֆանի որ նրան անհրաժեշտ է դաստիարակել ռուս-թուրքական մերձեցման մերկա մակարդակը: Իսկ Ալիեւը, որքան էլ մեզ համար ասելի, ռազմական մտածող անձ է եւ շատ լավ գիտի, որ թեկուզ դաստրազմական իրավիճակում, Ռուսաստանը, որը գրեթե բան չի թողել Ուկրաինայից, կարող է անկախաբար շարքից հանել Կոնստանդուպոլիսի արտահայտությամբ՝ «նախկին Եւրոպայի»:

Յետեւաբար ո՞րն է ելքը: Կարծում եմ, որ միտք էլ ուժն է ծնել իրավունքը եւ այսօր էլ ոչինչ չի փոխվել: Յետեւաբար, այսպիսի դեմքերում դեռ չէ դիմել որեւէ միջազգային կառույցի, անգամ Ռուսաստանին, ֆանի որ նա էլ միայն մեր կողմը չի կարող բռնել: Ոչ էլ

կարիք կա մտել ու խելացի դասողություններ անել: Ուղղակի հարկավոր է սթափվել, դարձալ իրար սեւացնելուց, «նախկին ու ներկա» խաղաղուց ու հասարակության աչքերին թոզ փչելուց, դրանց ժամանակներն անցնել են: Հարկավոր է ուղղակի հակադարձված շալ հակառակորդին, մի լավ ծեծել ու կատարված փաստի առաջ կանգնեցնել, եւ այդ դեմքում խաղաղափորներն ուզեն-չուզեն կմիջամեն: Հարկավոր է վերջապես գոնե մեկ անգամ շեր կանգնել մեր տուններին, մեր դասիկ ու արժանապատիւթյանը: Իսկ մենք դրա փոխարեն XVI դարից սկսած մեր դիմումաղերսներով բռնաբարում ենք աշխարհին ու դրանք գրելուց առաջ վարդազոյն երազներ տեսնում, որոնք սակայն շատ արագ էլ մոռանալու են դառնում, այդպես էլ իմաստություն չբերելով հայ ֆաղափական մտքին: Երկար դարեր մեզապես ու անասելի չափերի կորցնելուց հետո գոնե հարկավոր է վերջապես հասկանալ, որ ֆաղափական ուժի կամ որեւէ «փրկչի» սղասել դեռ չէ: Դա անարդյունավետ է եւ անգամ վստահավոր, ինչպես աղափարելուց մեր ողջ դասնությունը: Կարելու է հստակ դասնականներով եւ առաջնահերթություններով համահայկական օրակարգ ձեւավորելու լայն հասարակական դասնական արկայությունը: Ոչ թե անձերի դեմ ծավալվող դասնական տեսքով, այլ՝ հենքի, գաղափարի եւ դեռական ու ազգային հստակ տեսիլի վրա հիմնված: Իսկ այդպիսի տեսլական ունեցող առաջնորդները, դաստրադի չի անդաման կուսակցադեմքերի կարգավիճակով լինեն, այլ կարգավիճակում էլ անդաման կհայտնվեն...

Ամերիկան Լինկոլն ու Ջեյմսի ունեցավ, բոլոր վարչակազմերի կողմից ընդունված եւ Զիսիմեզի մակարդակի դասնական ու էստրես Զիսիմեզ Բեյ-Պոսիկի, Ռուսաստանը՝ Պեթրոս Մեծ ու Պոսիկ, մենք էլ մեր ժամանակների Արտաքին ու Տիգրան, Լեւոն ու Բազրասունիներ կունենանք, թե չէ իսկապես արդեն ցավից կույզ գալուց հոգնել ենք, անորոշությունից շփոթվել: Թե չէ արդեն որքան ժամանակ Հայրենիք-Սփյուռք-Արցախ եռանկյանություն էլ չենք օգտագործում, մայիսյան եռանկյուն էլ մոռացանք թե ինչ է: Իսկապես մի փչ դժվար է, բայց, համոզված եմ՝ ոչ անհուսալի: Աղափարելուց, ֆաղափ կեցնում ենք ամեն ֆայլափորի համոզողը սլավոնական արտահայտությամբ՝ «նախկին Եւրոպայի» մեծ թվով մարդիկ, երկխոսներ: Ի դեմք՝ նրանք այստեղ իրենց ավելի աղափար են գզում, ֆան իրենց անձայրաժիր հայրենիքում: Չէ, իսկապես մենք որոշակի առաքելություն ունեցող ժողովուրդ ենք, մեզ վստահում են, մեզ հավաստում ու նաեւ սիրում են: Անչափ կարելու է, որ իմենք էլ մեզ սիրենք...

30.03.2022

Շիրվանզադեի «Քառուր» պարսկերեն

Թեհրանի «Նաիրի» հրատարակչությունը լույս է ընծայել Ալեքսանդր Շիրվանզադեի «Քառուր» վեպը, որը դասարկերեն է թարգմանել իրանահայ երախաստա թարգմանիչ եւ թատերական բեմադրիչ Անդրանիկ Խեչումյանը: Վերջինս հայտնի է հայերենից դասարկերեն եւ հակառակը կատարած թարգմանություններով, որոնց թվում են Երվանդ Օսյանի «Անիծյալ սարիները. 1914-1919. անձնական հիշատակներ», «Թաղակահին կնիկը», «Ընկեր Փանջունի» գործերը, Գեորգ Դարժիի «Սիավառ եւ Սուրբաբ», Ժիրայր Անանյանի «Ես եմ, եկել եմ», Գուրգեն Խանջյանի «Դասավարություն», Սամվել Կոսյանի «Գուցե փրկվենք» թատերախաղերը եւ այլ գործեր:

Շիրվանզադեի «Քառուր» վեպը ժամանակին թարգմանաբար լույս է տեսել ռուսերեն, լեհերեն, չեխերեն, լատվիերեն, ուկրաիներեն, ֆիններեն, վրացերեն, ադրբեջաներեն: Ուսագրավ է 19-րդ դարի վերջին գրված հայերեն վեպի հանդեմ շարունակվող հետաքրքիր ընթացք: Պարսկերեն թարգմանությանը նախորդել է «Քառուր» հունգարերեն 1955 թվականի հրատարակության (թարգմանիչ՝ Գեյլիթ Զուրջ) վերահրատարակումը, որ անցյալ սարի իրականացվեց Բուրաթեքսում, Ալեքս Ավանեսյանի խմբագրությամբ:

Ա. Բ.

Պեղերի շուկայի հնարավոր ռիսկերը

հունվարի 1-ից շուկայում խաղի կանոնները փոխվել են: Կառավարությունն այլևս թույլ չի տալիս ներկրել դեղեր, որոնք Չայասանում գրանցված չեն:

«Չգրանցված դեղերի ներկրման թույլտվությունը երկարացնելու որոշումը կարող է ունենալ ինչպես սննդամթերքի հետևանքներ, այդպես էլ ռիսկեր առաջացնել մեր բնակչության առողջության համար: Չգրանցված դեղերը, անվստահության եւ որակի խնդիր ունեն», - նշում է «Ազիոն Ֆարմա ԷյՋի» ընկերության հայաստանյան ներկայացուցչության ղեկավար Ս. Թովմասյանը:

Ներկրող ընկերություններից մեկի սնուրեն Վահե Վարսանյանի լուրջ մտադրությունն անվստահության հարցն անընդհատ Երևանում է, որդեազի դադարեցնեն մրցակցային եւ օրհասն ազդեցությունը դեղերի ներկրումը:

«Երկու տարին, որ ներկրել ենք, որեւէ խնդիր չի եղել, որովհետեւ բերում ենք սեղանի վրայ մտադրություն, այն ինչը բերում էինք ուղիղ ներկրումների

ժամանակ, նույն իրավաստերից: Բացի դրանից, դեղործակալությունը վերահսկում է, այսինքն՝ բոլոր փորձաքննություններն իրականացնում են, իրենք էլ հավաստագիր են սվել, որեւէ դեղով չկա, որ նախարարությունը ներմուծման հավաստագիր սված չի լինի, ու որեւէ խնդիր չի», - լուրջում է Վարսանյանը:

Նախկինում դեղերի 60%-ը բաժին էր հասնում 3 կազմակերպության, իսկ զուգահեռ ներմուծման շուկայում նվազել է շուկայի կենտրոնացվածությունը, քանի որ եթե մինչև վերոնշյալ որոշումը ներմուծողները 5-6-ն էին, առաջ 1,5 արվա ընթացքում նրանց թիվը հասել է 15-ի: Գների նվազումը շուկայի առաջնությունը նախապես է մրցակցության արդյունք է:

Շահաձայն դեղերը բերվել են նաեւ անմիջապես արտադրողից, ինչը շահավետ է մասնագետների համար: Իսկ այդ գործընթացն անընդհատ է, արտադրողն ինքն է իջեցնում գները:

Մի Եւրոպայի ներմուծողներ նշում են, որ որ

զուգահեռ ներմուծման շուկայում փոխվել է գնային փոփոխականությունը. սեղի է ունեցել դեղերի գների իջեցում, սակայն եթե համեմատենք շահաձայն ներկրվող դեղերի գները Ռուսաստանում, Չայասանում գործող մեծածախ գների հետ, կեսնենք, որ շահաձայն մեծածախ վերադիրը կազմում է 30-170 %, այսինքն՝ գինը արժեքավորում է մինչև 3 անգամ, դեղերի գները բնակչության համար նվազել են շահաձայն փոփոխական, քան այն գինը, որով դեղը ներկրվում է երկիր, այսինքն՝ ավելի շահաձայն է ներկրողը, քան իրավաբանը:

Պեղ ներկրողների լուրջումներն ու առաջարկները նախարարությունում չեն կիրառվում: Կառավարությունը մտադիր է զուգահեռ ներմուծման կարգավորումները դարձնել, բայց միայն Չայասանում գրանցված դեղերի դեղում:

Ինչպես է դեղի դեղումները՝ եւ սղաճողների, եւ ներկրողների շահերը, հարցը դեռեւս օդում կախված է մնում:

ՎԱՍՄԻԿ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

Վարձատուի ախորժակը հայրենակից չի ճանաչում

«Մեկ զանգով հայտնվում են փողոցում: Վարձակալած բնակարանի տերն առաջ է, որ ամենաուշը մեկ ամսից ազատեմ բնակարանը կամ էլ նախկին 100 հազարի փոխարեն 250 հազար դրամ վարձավճար անեմ»:

Մարիամ Մաթևոսյանն ու իր նման շատերը մեկը մյուսի հետեւից վարձակալած բնակարաններն ազատելու զանգեր են ստանում: Մեկն ասում է դեղատոմսերի մասին, մյուսն էլ թե՛ որոշել ենք սեղանի վրայ վերաբերման, բայց իրականությունը մեկն է. բոլորը ցանկանում են ռուսաստանցիների միջոցով մի ֆանի անգամ ավել գումար վաստակել:

«Այդքան էլ հիմար չեմ ու հասկանում եմ, որ քանի որ ցանկանում է 80 հազարի փոխարեն 160 հազար ստանալ ամեն ամիս: Այս իրավիճակում տուժող միայն ես եմ ու ինձ նման շահաձայն վարձակալներ, որոնք 5 օրում հայտնվում են դրսում: Երեւ, չորս, հինգ, լավ, վեց ամիս ավել գումար աշխատեցին, բայց ռուսները մոտակային չեն մնալու էսերը», - մեզ հետ զրուցում ասում է Մարիամը:

Եթե մինչ մարտ ամիսը, ազամ Երեւանի կենտրոնում հնարավոր էր ամսական 100-

120 հազար դրամով բարձր վիճակում 2-3 սենյականոց բնակարան վարձակալել, առաջ հիմա այդ գումարով կարող ես ծայրամասում մեկ սենյականոց բնակարան վարձել: Մարիամը փնտրում է ու չի կարողանում գտնել, ասում է՝ գլխից դուրս թվեր են՝ 200-400 հազար դրամ եւ ավելի:

«Ներկա դրսից Կենտրոն արտաքին 500 դոլարի սահմանում անհնար է տուն գտնել: 800, 1000 կամ դրանից ավելի են գները: Իսկ ծայրամասում կարող ես բնակարան վարձել 100 հազար դրամով, որը նման է լինելու բանասխցի կամ այլ կերպ ասած՝ ամեն ինչ մեկ սենյակում», - նշում է Մարիամը: Մարիամը բնակարանը վարձակալել է բանավոր դրամաբանական վարձով:

Չկարգավորվող այս շուկայի «գոհեցրից» է նաեւ Գայանե Ալեքսանյանը, որն ի սարքերություն նախորդ զրուցակցի համար հարց էր հարցնում հետ վարձակալության դրամային մասնագիր է կնքել՝ հստակ ժամկետով, բայց դա էլ խնդիր լուծման միջոց չէ, բանավորները դեղատոմսերի մեկ Եւրոպայի ընթացքում, եւ վերջ:

«Բնակարանը զսա ու վարձակալեցի գործակալի միջոցով ու իր խորհրդով երեք արվա դրամաբանի կնքեցի: Երեք տարին լրացավ դրամաբանից չվերակնքեցի ու կրակն ընկա՝ մեկ տարի անց վարձս 20 հազարով ավելացավ, իսկ հիմա ասում է կամ վճարիր 300 հազար դրամ, կամ բարի ճանադարի եմ մաղթում: Գինն երեք անգամ ավելացավ եւ անհնար էր մեկը մյուսի հետ մնալը», - դրամային է Գայանեն:

Անճարժ գույքի գործակալը չի բացառում, որ գներն առաջիկայում ավելի բարձրանան. «Չայասան ժամանած ռուսաստանցիները նախ օրավարձով 5 օրով են տունը վարձում, հարմարվելու դեղում 3 կամ 6 ամսով դրամաբանի կնքում, դրամաբանից, բացի առաջին ամսվա վարձից՝ վճարում նաեւ մեկ ամսվա դեղորդի»:

Պեղ-ից ընդունում են, որ այս դրսից բավարարող գործիքակազմ չունեն՝ վարձով բնակարան հանձնողի, վարձակալի, բրուկերների ու մյուս ֆինանսական հոսքերը վերահսկելու:

Բնակարանի վարձակալը կարող է բո-

ղով ներկայացնել ՊԵԿ ու նշել, որ իր սաները դեղատոմսերից եկամուտ է թափել եւ օրենքով սահմանված վճարներից խուսափել: Սա այն դեղումն է, եթե վարձակալը կարողանա առաջացնել, որ անվազն մեկ տարի ամսով է այդ սանը, կոմունալ եւ այլ ծառայությունների համար վճարել: Թեեւ ՊԵԿ-ից լուրջում են՝ իրենք էլ կարող են դարձել դրամ ու ընթացք սալ բողոքին, բայց՝ եթե խոսքը մի ֆանի ամսվա վարձակալությանը չի վերաբերում, այլ ողջ արվա կամ արժեքների:

Ոլորտի մասնագետները կարծում են, որ ռուս-ուկրաինական հակամարտության ավարտից հետո անճարժ գույքի վարձակալության շուկան կկարգավորվի, գներն էլ կվերադառնան նախկին վիճակին:

ՎԱՍՄԻԿ ՄԻՍԵՆՅԱՆ

«ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ» հիմնադրամի կառավարիչ-նեկտորի թափուր պաշտոնի համալրման բաց մրցույթի հայտարարություն

Դիմելով ընդունելով «Դիմադրամների մասին» ՀՀ օրենքի 25-րդ հոդվածի առաջին մասի 6-րդ կետը, 27-րդ հոդվածի 2-րդ մասի երրորդ դրույթումը եւ դեկլարավելով «Գավառի դեղատոմսերի համալսարան» հիմնադրամի (ԳԴՀ) կանոնադրության 40-րդ կետի 2-րդ ենթակետով եւ 56-րդ կետով, ԳԴՀ հոգաբարձուների խորհրդի աշխատակազմի 2.4-րդ կետի 2-րդ ենթակետով, Գավառի դեղատոմսերի համալսարանի նեկտորի ընտրության կանոնակարգի 21-րդ կետով՝ «Գավառի դեղատոմսերի համալսարան» հիմնադրամի հոգաբարձուների խորհուրդը հայտարարում է հիմնադրամի կառավարիչ նեկտորի (այսուհետ՝ նեկտոր) թափուր դրույթի համար բաց մրցույթ:

ԳԴՀ նեկտոր կարող է ընտրվել Չայասանի Հանրապետության այն գործունակ չափահաս ֆաղապից, որն ունի գիտական աստիճան եւ առնվազն հինգ արվա ակադեմիական եւ գիտական գործունեության ստաժ:

Նեկտորի թափուր դրույթի մրցույթին մասնակցելու համար անհրաժեշտ է ներկայացնել հետևյալ փաստաթղթերը՝

- ա) անձնագրի կամ նույնականացման փաստաթուղթ, որտեղ նշված է ընտրվողի ինքնաառաջադրման դեղում, իսկ ԳԴՀ կառուցվածքային ստորաբաժանումների կողմից առաջադրվելու դեղում՝ ստորաբաժանումն համադրաստիսան որոշումը եւ հավակնորդի գրավոր համաձայնությունը,
- բ) լուսանկար,
- գ) ակադեմիական եւ գիտական գործունեության առնվազն 5 արվա ստաժը հավաստող փաստաթուղթ (սեղեկամ աշխատանքի վայրից կամ ֆաղավաճ աշխատանքային գրույթից),
- դ) ինքնակենսագրություն,
- ե) բարձրագույն կրթության դիպլոմի դրույթ, գիտական աստիճանը եւ գիտական կոչումը հավաստող վկայականների դրույթներ,
- զ) կարգերի հաշվարկման անձնական թերթիկ,

ը) սեղեկամ մասնական բնակության վայրից, թ) հրատարակված գիտական աշխատանքների ցուցակ, ժ) բնութագիր վերջին աշխատանքային (եթե այն գործում է), ճա) հավակնորդի գործունեության ծրագիրը՝ «ԳԴՀ գաղափարային ընդունման վերջնամասնակցից հետո:

Վերոնշյալ դրույթներից «ե», «թ» եւ «ճա» ենթակետերով նախատեսված սեղեկակազմում անհրաժեշտ է ներկայացնել նաեւ էլեկտրոնային կրիչով՝ «Microsoft Office Word» ծրագրի համադրաստիսանող ձեւաչափով:

Մրցույթին մասնակցելու համար դիմումները (փաստաթղթերը՝ բնօրինակներով) ներկայացնել Գավառի դեղատոմսերի համալսարան (հասցե՝ ՀՀ, Գեղարքունիքի մարզ, Գավառ, 1201, ՀՀ Հայկոբյան 1, ԳԴՀ կենտրոնական մասնաճեղ, 2-րդ հարկ, սենյակ 221), 2022 թվականի մարտի 30-ից մինչև ապրիլի 27-ը (բացի հանգստյան օրերից)՝ ժամը 9:00-ից մինչև 16:00-ն:

Պահանջվող փաստաթղթերի փաթեթը (համարակալված եւ յուրաքանչյուր էջի դրածերսին ստորագրված) հանձնվում է խորհրդի ֆաղադարին՝ առձեռն կամ ուղարկվում փոստով:

Մրցույթը սեղի կունենա 2022 թվականի մայիսի 4-ին, ժամը 12:00-ին, Գավառի դեղատոմսերի համալսարանում՝ գիտական խորհրդի նիստերի դահլիճում (հասցե՝ Չայասանի Հանրապետություն, Գեղարքունիքի մարզ, Գավառ, 1201, ՀՀ Հայկոբյան 1, ԳԴՀ կենտրոնական մասնաճեղ):

Լրացուցիչ սեղեկությունների համար դիմել ԳԴՀ հոգաբարձուների խորհրդի ֆաղադար Հասմիկ Մարգարյանին (հեղախոս՝ +374-060-46-12-47, էլեկտրոնային փոստի հասցեներ՝ h.margaryan@gsu.am, info-gsu@mail.ru):

«ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԿԱՐԱՎԱՐԻՉ-ՆԵԿՏՈՐԻ ԹԱՓՈՒՐ ԴՐՈՒՅԻ ԲԱՅ ԳՐԱՎՈՐՈՒՄԻ ՀԱՄԱՐՆԵՐԻ ԴՐՈՒՅԻ ԿԱՐԳԵՐՈՒՄԸ

«ԱԶԳ» ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ
Հրատարակչության ԼՍ արհի
Հրատարակիչ
«ՎԱՅՆ ԹԵԶԵՅԱՆ»
սոցիալ-մակրոթային
հիմնադրամ
Երեւան 0010, Եզնիկ Կողբացի 20/3
e-mail: azgdaily@gmail.com
www.azg.am

Գլխավոր խմբագիր
ՅԱԿՈԲ ԱԻՏԻՏԵՅԱՆ

Հաշվադրատար (գույադր)
հեռ. 010 582960

Համակարգչային շարունակը՝
«ԱԶԳ» թերթի

Թերթի միթերի ամբողջական թե մասնակի արտադրումները սղագիր մասնակց կամ համագանցով, առանց խմբագրութան գաղադր համաձայնութան խոսքի արգելվում են համաձայն ՀՀ հեղինակային իրաւունքի մասին օրենքի:
Նիթերը չեն գրախոսում ու չեն վերադարձում:

Գ արտով յորդածները գույադրային են, որոնց բովանդակութան համար խմբագրութանը դրաստիսանստութիւն չի կում:

«AZG» Weekly
Editor-in-chief H.AVEDIKIAN
Phone: 374 010 582960
20/3 Yeznik Koghbatsi st.,
Yerevan, Armenia, 0010